

ATT ARBETA MED UTSTÄLLNINGEN

17 SKÄL FÖR BARNBOKEN

– en handledning för lärare och andra

ATT ARBETA MED UTSTÄLLNINGEN
**17 SKÄL FÖR
BARNBOKEN**
– en handledning för lärare och andra

Innehåll

1. Inledning	5
2. Hur och var?.....	6
3. Hur använda utställningen?	9
4. Bildpromenad á la Körling.....	12
5. Bildsamtal á la Chambers	18
6. Bild för bild.....	24
 17 skäl för barnboken	28
Medverkande illustratörer:	
1. Stina Wirsén	30
2. Per Gustavsson.....	33
3. Gunilla Bergström	37
4. Ann Forslind	42
5. Johan Unenge.....	46
6. Lena Anderson.....	51
7. Pija Lindenbaum.....	55
8. Gunna Grähs.....	59
9. Sara Lundberg	64
10. Cecilia Torudd.....	70
11. Sara Gimbergsson.....	74
12. Jens Ahlbom	78
13. Anna Bengtsson	82
14. Pernilla Stalfelt	86
15. Sven Nordqvist.....	91
16. Barbro Lindgren	96
17. Emma Virke	100
 7. I skolbiblioteket.....	104
8. För vuxna.....	106
9. För högstadiet och gymnasiet	109
10. Avrundning.....	110
Bildförteckning.....	111

1. Inledning

Svenska Barnboksakademiens utställning 17 skäl för barnboken består av 18 affischer och kan användas fritt av skolor, förskolor, bibliotek och alla andra som vill främja barns läsning. Hur man använder den är också helt fritt och här finns oanade och oändliga möjligheter – allt från att bilderna hängs upp i en korridor där de får tala för sig själva, till att ett lärarlag arbetar utifrån bilderna under ett helt läsår. Denna lärar/pedagoghandledning ska därför ses som en idébank att hämta inspiration ifrån. Och som i all god undervisning gäller det att anpassa dessa idéer till sin egen verklighet, till den pedagog man är och till den grupp man arbetar med.

Utställningen riktar sig till alla som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med barn, i skola och förskola, på bibliotek, barnavårdscentralen, i hemmet eller i andra sammanhang. Men för enkelhetens skull har vi i denna handledning valt att utgå från skolmiljön och använder därför ofta ord som skola, pedagog, lärare, elever mm. Men självklart går det allra mesta att använda även i andra sammanhang och vi hoppas att ni själva kan göra den anpassningen, både rent språkligt och i praktiken!

Utställningen finns också utgiven som pixibok.

Pernilla Stalfelt

2. Hur och var?

Hur konst och information hängs upp har stor betydelse för hur den tas emot. Det kan alltså vara värt att ägna lite extra tanke åt hur och var bilderna ska placeras.

Alla 17 tillsammans. Finns det en lång korridor eller annan vägg där alla bilderna får plats tillsammans? Fördelar är bland annat att betraktaren får överblick, man kan samla en större grupp framför hela utställningen, det blir lätt att jämföra och jobba utifrån flera bilder samtidigt. En nackdel kan vara att bilder konkurrerar ut varandra.

Alla 17 på olika ställen i skolan. På det här viset gör sig boken påmind på många olika platser i skolan. Även i gymnastiksalen och matsalen och personalrummet finns det skäl för barnboken. Om bilderna placeras ut på olika ställen kan man lätt anordna aktiviteter utifrån dem, t ex en tipspromenad, eller varför inte låta föräldrar leta upp bilderna för att bekanta sig med skolans lokaler och skolans läsfrämjande inriktning?

En i taget. Välj ut en strategisk plats och häng där upp ett skäl i taget. Låt varje bild hänga en viss tidsperiod. Hänger de en vecka var så hinner man med alla skälen under en termin. Ny bild skapar nytt intresse.

En i taget på flera platser. Hitta 3-4-5 strategiska platser i skolan, platser där många passerar, där olika kategorier besökare rör sig, gärna platser där det finns ett naturligt "väntemoment" – på väggen bredvid kön till matsalen, på en välbesökt toalett, intill dörren till personalrummet, vid den ingång där många vuxna lämnar eller hämtar barn, utanför skolbiblioteket osv. Skaffa fina ramar och byt bild varje vecka eller var fjortonde dag så att alla bilder under en termin eller ett läsår har suttit på alla platser.

Överallt! I samband med terminsstart, läsvecka, världsbokdagen eller någon annan läsfrämjande aktivitet – printa ut en mängd affischer och strösla med dem över hela skolan. I taket, under trappan, på insidan av materialskåp, under borden, på varenda ledig väggyta ...

Obs! Se till att de sedan städas bort – gammal, nött information signalerar Inte Viktigt.

Saker att fundera på:

Vilken höjd ska affischerna placeras på? Vad är optimal titthöjd för 6-åringar och vad är bäst för tonåringarna (varav några själva snart ska bli föräldrar)?

Hur kan placeringen hjälpa till att locka till sig tittare? En överraskande eller undagömd plats kan ha en lockelse i sig.

Hur kan platsen hjälpa till reflektion? I kön till matsalen kan bilden ge upphov till spontana samtal. På insidan av en toadörr fäster man ofta blicken en längre stund och har tid för enskild kontemplation.

Ramar finns att köpa för en relativt överkomlig summa på olika kedjor som säljer inredningsdetaljer. Man kan också leta på loppis eller second-handbutiker – en ram kan vara vacker även om tavlan som säljs inte är det. Eller låt elever tillverka och dekorera ramar i slöjden.

En stor ram drar blickarna till sig – och med en passepartout gör det inget om bilden är betydligt mindre än ramen. En liten ram lockar att komma nära.

En vacker affisch i en vacker ram, på en strategiskt utvald plats, har större chans att ses och uppmärksammas än en slarvigt upptejpad bild på en anslagstavla där den konkurrerar med annan information eller riskerar att klottras sönder. **Men** – en upptejpad A4 är bättre än ingen affisch alls.

Vernissage kan vara ett sätt att betona värdet av bilderna och samtidigt låta eleverna uppleva och delta i en sådan tillställning. Om bilderna är utplacerade på olika ställen i skolan kan det gå till så här:

Bilderna hängs upp när skolan är elevfri, varje bild täcks över, på morgonen samlas eleverna i aulan, rektor håller ett kort tal och eleverna delas sedan in i 17 grupper som beger sig till de olika platser där bilderna finns. Alla bilderna avtäcks samtidigt under högtidliga former. Mingel med dryck och salta pinnar och grupperna går vidare till övriga bilder.

Om bilderna istället hängs som en konstutställning på ett ställe anordnas vernissagen för några klasser i taget – kanske årskursblandat. Senare placeras bilderna ut på olika permanenta platser i skolan.

3. Hur använda utställningen?

Att bilderna hänger i skolan är bra i sig. Men man kan också använda sig av dem på olika sätt.

Här finns en hel liten konstutställning, med 17 bilder att fördjupa sig i.

Här finns 17 skäl för läsning att diskutera och ifrågasätta.

Här finns 17 olika affischer att låta sig inspireras av och utgå ifrån.

Här presenteras 17 illustratörer vars övriga verk väntar på att utforskas.

Utställningen går att använda i alla **åldrar**, från förskola upp till gymnasiet, ja, även för vuxna. Men givetvis måste arbetssättet anpassas efter deltagarnas ålder och pedagogernas intentioner. Många uppgifter passar elever vare sig de är barn eller vuxna, vare sig de går i särskola eller är särbegåvade – i och med att det inte finns något givet svar kan var och en ta sig an utmaningen från sina egna förutsättningar. Ibland tipsar vi om ålder, och använder då en väldigt grov indelning. Under den del av handledningen som heter *Bild för bild* har vi haft lågstadiet som ungefärlig utgångspunkt. Men vi litar på att ni som pedagoger vet att anpassa våra idéer så att de passar era elever, precis som att olika arbetssätt passar olika grupper och olika pedagoger. Igen – se det här som en idésamling att ösa ur.

Också i fråga om hur mycket **tid** man vill ta i anspråk är det mesta möjligt.

Man kan använda en enstaka bild till ett enstaka lektionspass, för att lyfta en speciell fråga, som avstamp för eget bildskapande eller skrivande, som utgångspunkt för lektioner i NO, SO, matematik eller värdegrundsarbete. Eller när en vikarie behöver något meningsfullt för en mer eller mindre fristående lektion.

Man kan också utgå från utställningen under en längre period – från ett par veckor till ett helt läsår – då man arbetar ämnesöverskridande och låter utställningen vara grunden i stora delar av undervisningen.

Här ett exempel på ett längre upplägg.

Långt upplägg (4–9 åringar)

Låna in bilderböcker av alla illustratörer som finns representerade i utställningen. Vissa bilder på affischerna är hämtade ur utgivna böcker (se listan på sid 111), andra är det inte. För igenkänningens skull är det roligt om en eller ett par böcker är de som det finns bilder ur i utställningen, men det är absolut inte nödvändigt.

Under några veckors tid läser ni en eller flera böcker per dag, istället för den vanliga högläsningen eller som komplement till denna. Hitta tillfällen som passar in i dagens rytm. Kanske en godmorgon-saga? En samla gruppen före lunch-saga eller en lugna gruppen efter lunch-saga? En knyta ihop dagen-saga?

Koppla i det här skedet inga stora uppgifter eller aktiviteter till de lästa böckerna utan låt dem ”vara ifred”. Dvs låt boken och läsningen och läsupplevelsen i sig vara tillräckligt. De flesta böcker läser vi ju trots allt för just läsupplevelsens skull. Dock: Om böckerna spontant leder till frågor och diskussion eller skaparglädje kan det förstås vara klokt att passa på att utnyttja det intresset medan det finns.

När böcker av alla – eller de allra flesta – illustratörer har lästs är det dags att ta fram och visa första affischen. Låt texten vara med om ni vill eller täck över den om ni tror den stör barnen. Vilken bild ni väljer att använda först har självklart betydelse, men det behöver inte vara den som kommer först i ordning när bilderna laddas ner. Välj istället en som du tror kommer intressera gruppen.

Fråga om bilden påminner eleverna om något. Känner de igen stilen att måla? Vilka böcker har de läst av den här illustratören? Ha gärna böcker till hands, för igenkänningens skull och så att eleverna kan låna och läsa dem själva eller be att få dem upplästa för sig vid ett senare

tillfälle. (Det är alltid klokt att passa på att skapa och ta vara på bokintresse när en naturlig möjlighet finns.)

Passa gärna på att prata om begreppen illustratör och författare. Är det samma person eller två olika för boken/böckerna ni läser och tittar i?

Gör sedan en **bildpromenad** eller håll ett **bildsamtal**. (Se kapitel 4 och 5.) Eller koppla på någon typ av skapande aktivitet. Välj bland det som presenteras under punkt *Bild för bild* eller hitta på något helt annat.

Upprepa tillvägagångssättet med nästa bild, men variera det också! Har man gjort 4–5 bildpromenader kan det vara dags att introducera bildsamtalet. Eller tvärtom. Ibland kan man inleda på något helt annat vis, kanske utan att visa bilden först. Istället spelar man en sång, berättar ett personligt läsminne, problematiserar utifrån skälet eller ger en bilduppgift. Då finns en annan form av förförståelse när man väl tar fram bilden.

Försök gärna att välja olika typer av aktiviteter till de olika bilderna. Koppla naturvetenskap, rörelse, dans, sång, matematik, bild, dramatik osv osv till bilderna.

När du väljer vilken bild och vilken aktivitet ni ska jobba med härnäst, fundera lite extra på de barn du har i gruppen. Vilka var inte så aktiva förra gången? Kan du välja en aktivitet som engagerar just dem den här gången?

4. Bildpromenad à la Körling

Ett bra sätt att introducera en bild för en grupp är att göra en bildpromenad. Sättet att jobba finns beskrivet bland annat i Anne-Marie Körlings bok *Textsamtal & bildpromenader* (Lärarytörlaget 2017). Körling är lärare, författare till flera böcker kring barns läsning och var läsambassadör 2015–2017.

En bildpromenad av det här slaget börjar med att man frågar efter vad man ser.

Det gör att olika detaljer i bilden upptäcks samtidigt som man använder och utökar ordförrådet. Körling betonar att den här delen av bildpromenaden måste få ta tid. ”Ju längre vi tittar, ju mer vi sätter ord på det vi ser, desto mer kommer vi att upptäcka.”

Uppmuntra barnen att svara med hela meningar. Så här skulle det kunna låta till Anna Bengtssons bild med barnen som bygger en koja:

”Jag ser barn.”

”Jag ser gula västar.”

”Jag ser en koja.”

”Jag ser grenar och kvistar.”

”Jag ser en kopp.”

”Jag ser rosa västar.”

”Jag ser fåglar som flyger.”

Ju yngre barn, desto viktigare att du som vuxen upprepar det som sägs. Som pedagog blir du då en länk mellan det enskilda barnet och gruppen. Du bekräftar att du hört och det barn som pratar tyst eller ottydligt får sina ord upprepade med hög och tydlig röst, en upprepning som i sig ger tyngd åt det som sägs.

Anna Bengtsson

Som pedagog kan man också välja att ibland gå in och modellera för att hjälpa gruppen vidare åt ett eller annat håll.

”Ni har upptäckt barn. Jag ser att ett barn springer. Jag ser ett barn som bär på en stor gren. Jag ser ett barn som bär på en brun pinne och ett barn som bär på en grå pinne ...”

Troligen vill barnen vid det här laget fylla på med sina nya upptäckter.

”Jag ser en som inte är barn.”

”Jag ser en som är vuxen.”

"Jag ser två som bråkar."
"Jag ser en som sitter och läser."
"Jag ser en som gömmer sig."

Att modellera kan vara ett sätt att leda in barnen på nya sätt att tänka utan att ställa följdfrågor som: Vad gör barnen? Vad har de för kläder på sig? Sådana frågor kan lura barnen att tro att det finns ett bestämt svar som läraren är ute efter istället för att själva fortsätta att utforska bildens alla detaljer.

Obs! Att ställa frågor och följdfrågor behöver inte vara "fel", för som Körling skriver: "En lärare som frågar med värme och genuint intresse och som är beredd att lyssna skapar på sikt ett klimat där eleverna lär sig att de får pröva, tänka och utforska det som ges i undervisningen." Däremot är det alltid klokt att vara uppmärksam på hur man formulerar sig och om det styr eller begränsar barnen för mycket.

Nästa steg i bildpromenaden är att fråga efter vad deltagarna tror eller tänker.

"Jag tror de har utflykt."
"Jag tror gubben är någons pappa."
"Jag tänker att de som har rosa västar går på en annan avdelning."
"Jag skulle vilja ha såna byxor som flickan har, hon med de randiga."

Här handlar det mycket om att hitta sammanhang, göra kopplingar och dra slutsatser. Att fundera på möjliga förklaringar, diskutera dem, hitta stöd för dem, acceptera eller förkasta dem. Alla måste inte tycka eller tänka lika. Alla upplever vi konstverk på ett personligt plan.

Därefter kan det vara dags för vad vi inte ser. Allt det som en illustratör väljer att inte ta med i sin bild kan vara minst lika viktigt som det som faktiskt finns där:

"Jag ser inga hus."

"Jag ser ingen väg."
"Jag ser inte vad det är för bok pojken läser."
"Jag ser inte vad som finns inne i kojan."
"Jag ser inga vantar!"
"Jag ser inte några fröknar."

Ett sätt att komma åt vad som inte syns kan vara att ge olika riktningar. Under, över, till höger, till vänster. Till Emma Virkes bild (Skäl 17) med barnen som springer känns det naturligt att undra över vad som finns

Emma Virke

till vänster om barnen, vad de lämnar bakom sig? Eller vad de är på väg mot, vad finns längre fram?

Eller titta på Lena Andersons bild (Skäl 6) med mannen och barnet vid bordet. Vad kan ske ovanför barnets huvud? Inne i rummet eller utomhus, bakom väggen? (Blixtar, en helikopter, en väggklocka, en hylla som kan rasa ...) Vad kan finnas till höger, bakom barnet? (Någon som steker pannkaka, en katt som ligger och spinner, en rasande älg ...)

Efter att ha koncentrerat sig på vad vi ser och inte ser är det dags att ställa frågor. Åter till Anna Bengtssons bild med barnen och kojan.

Lena Anderson

Vad vill vi fråga? Vilka frågor finns nu i gruppen?

”Det finns ingen väg – tänk om de inte hittar hem?”

”Vems kopp är det?”

”Varför bråkar de där två?”

”Ska de bo i kojan?”

”Fryser de inte om händerna?”

Härifrån finns det en mängd olika sätt att gå vidare, beroende på gruppens sammansättning och ålder, vad som kommit upp och intresserat deltagarna och som behöver utforskas vidare. Givetvis kan pedagogen också vilja ta det hela vidare åt något visst håll, och alltså ha ytterligare något syfte utöver själva samtalet. Men glöm inte att ett sånt här samtal är värdefullt i sig. ”Bildpromenader är undervisning”, fastslår Körling bestämt.

5. Bildsamtal à la Chambers

I sin bok *Böcker inom och omkring oss* (översättning Katarina Kuick; X-publishing 2011) skriver den engelska författaren och läraren Aidan Chambers om hur man kan fördjupa både läsupplevelse och läsförståelse genom att samtala i grupp. Tillsammans med andra lärare utarbetade han ett sätt att leda sådana boksamtal, där man alltid utgår från elevgruppens upptäckter snarare än lärarens uppfattning om boken. Här följer en kort sammanfattning, anpassad till bilder snarare än texter.

För den som ska leda ett samtal kring en bok, en text eller ett konstverk kan det vara bra att ha ett antal frågor i bakhuvudet, dels för att sätta igång deltagarna, men också för att leda samtalet vidare eller låta det ta en ny vändning om det hela går trögt, förirrar sig in på ett sidospår eller på annat vis har kört fast.

Grundfrågor som går att använda till alla bilder (och böcker):

Vad gillar du speciellt i bilden?

Finns det något du inte gillar?

Har du några frågetecken?

Vad kan du hitta för ”mönster” eller kopplingar i bilden? (Se nedan.)

Grundfrågorna utgör en bra utgångspunkt för ett givande samtal. Genom dem lyfts sådant som enskilda individer har upptäckt och samtalet utgår från gruppens upptäckter, det som intresserar eleverna – och inte bara det som läraren tänkt ut på förhand.

Innan gruppen är van vid det här sättet att samtala, eller om det går trögt att få svar av andra skäl, kan man behöva omformulera de här frågorna för att hjälpa eleverna på traven:

Gillar ni något speciellt med färgerna? Någon viss figur på bilden? Ger bilden några positiva känslor? Får den dig att tänka på något positivt?

Gillar inte: Var det något med själva teckningsstilen/måleriet/bildspråket du inte gillade? Någon speciell detalj? Någon person eller figur? Hur den fick dig att känna?

Obs: Speciellt för äldre elever är det ofta lättare att vara negativ än positiv. För att undvika att hela samtalet blir ett fördömande av bilden kan det vara bra att ägna ett tag åt *Gilla* innan man presenterar *Gillar inte*.

Frågetecknen: Är det något du undrar över? Något du tycker är konstigt? Vad har du för frågor kring bilden? Finns det detaljer som förbryllar? Som du inte tycker hör dit? Är det något du inte förstår?

Mönster: Finns det saker som liknar varandra, som hänger ihop? Kan du hitta någon koppling mellan den här bilden och andra bilder? Mellan den här bilden och ditt eget liv? Mellan den här bilden och världen i stort? Mellan den här bilden och saker vi läst om i skolan? Påminner den här bilden om någon annan bild du sett?

Eftersom vi här pratar om bilder kan det vara extra viktigt att börja med att prata om ordet ”mönster” – att det kan betyda att något är prickigt eller blommigt eller randigt men att man också kan prata om mönster på ett mer övergripande plan – dvs mönster och kopplingar mellan olika element i en bild, en text, hos en grupp människor eller i samhället i stort. Man letar efter och skapar sammanhang, i både stort och smått.

Viktigt att komma ihåg är att det är i *samtalet* det sker – när en grupp människor tillsammans fördjupar sig i ett konstverk kan deras *samlade* upptäckter och erfarenheter göra att de når mycket längre än vad någon av dem hade kunnat göra på egen hand. **Dessa frågor är alltså menade att ställas och besvaras muntligt, aldrig skriftligt.**

Däremot kan det vara bra att man som samtalsledare skriver upp elevernas svar på tavlan i olika kolumner under samtalets gång.

Det betonar vikten av det som sägs och det gör det lätt både för dig som samtalsledare och för övriga samtalare att återkomma till sådant som sagts tidigare. Skriver man inte upp är risken stor att man som samtalsledare bara återkopplar till sånt man själv tyckte var intressant och inte till de frågeställningar gruppen hade.

Ibland flyter samtalet av sig självt efter att man ställt grundfrågorna, men ibland behöver man fylla på. Förutom grundfrågorna är det därför bra att ha fler frågor i beredskap, helst fler än du hinner använda. Frågor som stimulerar känslor och sinnesförnimmelser är ofta bra när det gäller bilder. Var lyhörd för gruppens funderingar och var beredd att följa dem och att följa upp dem med relevanta följdfrågor. Ibland kan det dock vara givande att kasta in en oväntad fråga för att byta spår.

Här kommer förslag på fler frågor att välja bland och inspireras av. Vissa passar till alla bilder, andra bara till några och ytterligare andra behöver omformuleras för att passa just er grupp, er bild och ert samtal. En generell regel: Ställ inte för många frågor. Låt hellre några ta lång tid.

Är det varmt eller kallt?

Hur tror du det luktar där?

Vilken årstid är det? Kan man veta det?

Vem är det?

Hur känner sig hen, tror du?

Vad tror du hen tänker på?

Vad finns *inte* i bilden?

Personer? Föremål? Färger?

Går det att säga något om *relationerna* inom bilden?

Mellan personer?

Mellan färger?

Mellan föremål?

Vad kan ha hänt innan bilden? Innan det vi ser här?

Vad tror ni kommer hända sen?

Har ni sett andra bilder som liknar denna? Som den påminner om?

Hur är de lika och olika?

Är det någon som känner igen bilden?

Sättet att teckna/måla/illustrera?

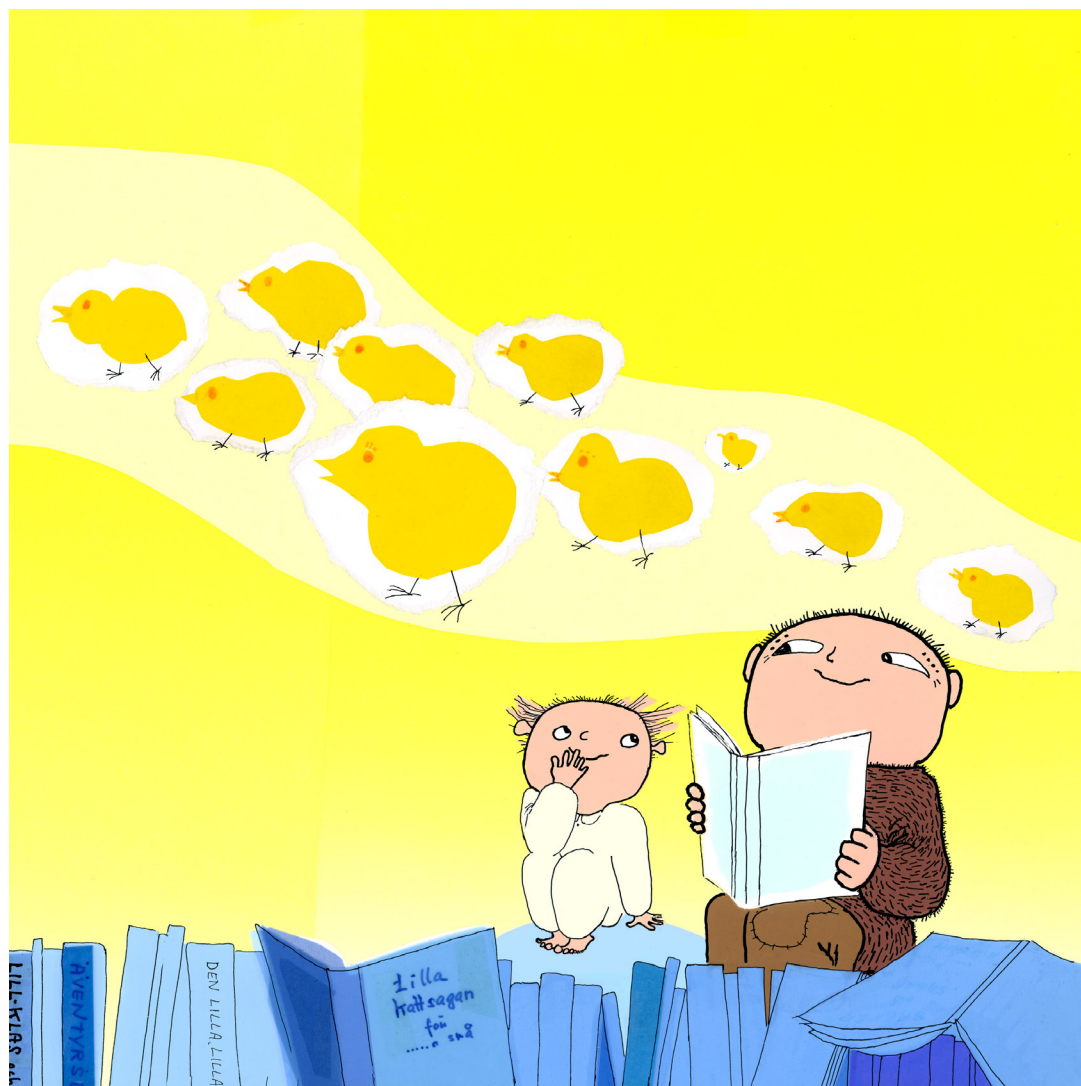
Figurerna på bilden?

Är det något speciellt med hur bilden är gjord som du vill kommentera?

Försök genomgående att ställa så öppna frågor som möjligt, frågor som i sig betonar att det inte finns *ett* rätt svar, utan att många olika tolkningar och tankegångar är möjliga. Det är till exempel stor skillnad på att fråga "Vad händer sen?" och "Vad tror ni att det händer sen?"

Försök också att i så stor mån som möjligt ställa "äkta frågor" istället för "förhørsfrågor". En förhørsfråga är sådana där den som frågar redan vet svaret. "Vad är 2+2?" "Vilken färg har Alfons tröja?". Äkta frågor är sådana där frågaren inte vet svaret. "Alfons har en brun tröja. Jag undrar varför illustratören valde just den färgen. Vad tror ni?"

Ställ gärna följdfrågor till det som eleverna tar upp, men kräv aldrig att de ska motivera varför de sagt på ett visst sätt. Att ständigt få en följdfråga eller tvingas motivera sina påståenden kan hämma både säkra och osäkra elever – det är jobbigt att bli ställd till svars. En elev kan också ha upptäckt något viktigt utan att själv ha hela sammanhanget klart för sig, och sånt bör uppmuntras, inte slås ned på. En av poängerna

Gunilla Bergström

med ett samtal av det här slaget är just att det är ett samtal – en grupp kan tillsammans komma betydligt längre än vad en enskild person kan göra.

Försök därför att följa upp med öppna frågor som inte vänder sig till en enskild elev utan som gör det möjligt även för andra i gruppen att svara. Obs! Ett sånt här samtal – eller en bildpromenad – måste inte leda fram till något specifikt. Samtalet och samtalandet har ett värde i sig. Men framför allt är det ett sätt att utforska en bild eller en text lite

mer på djupet. Om man sedan kopplar på en mer skapande uppgift ser man ofta hur samtalet sätter spår i bilderna, texterna, skulpturerna eller vad det nu är man gör.

Försök alltid att sluta *innan* tankarna tar slut!

Ett bra samtal är ett som fortsätter långt efter att själva lektionen är avslutad.

Och ett bra samtal är värdegrundsarbete, oavsett vad samtalet handlar om.

6. Bild för bild

Här följer nu en genomgång av uppgifter som passar specifikt till respektive bild, att använda som komplettering till eller istället för bildpromenad eller bildsamtal. Många frågeställningar eller uppgifter passar även till andra bilder – eller kan anpassas för att göra det. Vi har försökt att vara både konkreta och övergripande, hyfsat kortfattade och att inte upprepa oss allt för mycket. Till varje bild finns minst **fem** olika ingångar. Det är aldrig meningen att man ska göra allt, utan välj och anpassa! Det är heller inte meningen att man ska följa den ordning som står. Kanske väljer ni bara en av alla samtalsfrågorna till en viss bild, och inte den som står först. Eller kanske vill ni börja med en bilduppgift och först efteråt visa affischen.

Först kort om de fem olika förhållningssätten.

Bildsamtal

Det finns många olika sätt att leda ett samtal, två modeller presenterades ovan, under rubrikerna Bildpromenad och Bildsamtal. Under den här rubriken har vi lyft några specialfrågor som vi tycker passar speciellt bra till just den bilden.

Ett fungerande samtal och ett tillåtande samtalsklimat är troligen det viktigaste demokrati- och värdegrundsarbete man kan ägna sig åt i skolmiljö.

Förutom Chambers och Körlings böcker rekommenderas:

Agneta Edwards: *Boksamtal med bilderböcker* (Natur & Kultur 2017)

Ylva Mårtens: *Vad säger barnen?* (Atlas 2015)

Ylva Ellneby och Barbro von Hilgers: *Att samtala med barn genom att lyssna med fyra öron* (Natur & Kultur 2010)

Bilduppgifter

Genom att (bild)skapa utifrån en konstupplevelse bearbetar man och bygger vidare på det man upplevt och skapar samtidigt något helt nytt. Bildspråket är ett språk bland många och att uttrycka sig genom bild eller annat fysiskt skapande (lera, sömnad, byggande osv) är ett annat slags samtal.

Stunderna då man sitter tillsammans och skapar kan också vara ett bra tillfälle för lite mer ostrukturerade och avspända (ord)samtal. För många är det lättare att samtala om man har något att sysselsätta händerna med. Skapandet tillåter också långa tystnader och tankepauser.

Men – respektera att den som är djupt koncentrerad på sin bild eller skulptur kanske inte alls vill prata under tiden.

När ni väljer eller hittar på bilduppgift: Utgå gärna från det ni har pratat om i gruppen istället för de förslag vi ger. Har ni pratat mycket om att flyga, ge en rituppgift som handlar om att flyga; har ni pratat om rädsla, låt alla rita vad de är rädda för; har ni pratat om "härmande", låt alla härma bilden och ändå göra sin egen. Osv.

Läs gärna: Ylva Hillström: *Konst: titta, upptäck, gör* (Alfabeta 2014)

Elisabet Skoglund: *Lusten att skapa* (Bergh 1998)

Textuppgifter

Textuppgifter kan vara ett sätt att utforska berättelsens inneboende mönster. Att hitta ett före och ett efter, vändpunkter och konflikter. Det visar att en berättelse aldrig är "färdig" utan kan varieras i det oändliga och hänger ihop med andra berättelser.

Många av de här uppgifterna går även att göra med icke skrivkunniga barn, enskilt eller i grupp. Antingen genom att barnen berättar muntligt eller genom att någon vuxen skriver ner det som barnen berättar.

Läs gärna: Kerstin Lundberg-Hahn: *Berättarverkstad med barn – en handbok* (Btj 2011)

Ämneskoppling

Här ger vi exempel på hur man kan knyta bilderna till olika skolämnen eller arbetsområden. Precis som allt annat är det här bara idéer – det går att göra på 1000 andra sätt. Men vår förhoppning är att enstaka idéer föder fler idéer. Vi som skrivit denna handledning är författare och har inte koll på läroplaner och årskurser och styrdokument och allt sånt, utan vi litar på att varje pedagog har den kunskapen.

För övrigt är vi övertygade om – och vet att det finns forskning som styrker detta – att man alltid lär sig mer när man har roligt! Och att det går att hitta täckning i läroplanen för det mesta som vi föreslår, oavsett årskurs.

Skälen

De 17 skälen för barnboken är själva utgångspunkten för utställningen, och om man vill kan man givetvis arbeta även med texterna, även om de ursprungligen vände sig till vuxna.

Vi tror dock att det viktigaste läsfrämjande arbetet med barn görs genom att man *läser* böcker istället för att tala om varför man bör läsa böcker. Läs högt! Hjälp eleverna att läsa högt. Hjälp dem att läsa tyst. Läs tillsammans, enskilt, i smågrupper eller i helklass, på morgonen eller på eftermiddagen. Uppmuntra till läsning hemma.

Fast ibland kan det förstås vara intressant att reflektera kring läsning och vad det gör med oss. Därför har vi också förslag på sådana uppgifter.

Boktips

Efter dessa fem utgångspunkter ligger också en kort **litteraturlista**.

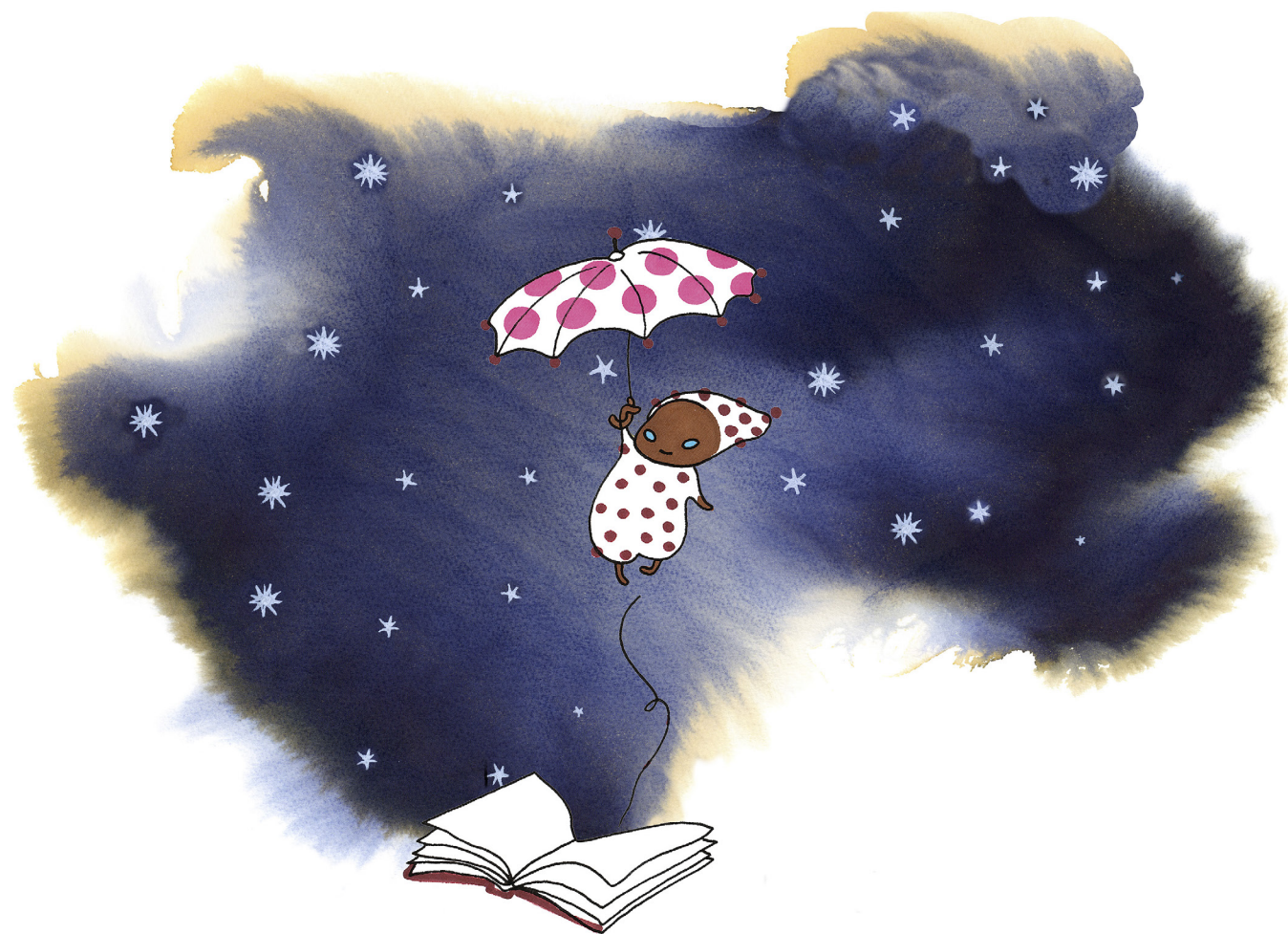
Det är böcker som vi tycker är bra och som på ett eller annat sätt knyter an till det vi redan tipsat om. Böcker som kan bli en fortsättning på de samtal eller det skapande som redan skett. Böcker att läsa och jobba vidare utifrån. Det är både bilderböcker och kapitelböcker och faktaböcker.

Ett tips till

Obs: Som pedagog känner man sin grupp och vet ungefär hur mycket deltagarna orkar åt gången. Försök alltid att bryta *innan* de hinner tröttna. Bryt istället när intresset är stort och tala tydligt om att ni ska återkomma till bilden efter lunch/i morgon/på torsdag. Sätt gärna upp bilden någonstans där alla har möjlighet att titta på den i lugn och ro mellan själva lektionstillfällena.

17 skäl för barnboken

1. Boken kan få oss att skratta och gråta, den kan trösta och visa oss nya möjligheter.
2. Boken hjälper oss att utveckla vårt språk och vårt ordförråd.
3. Boken stimulerar fantasin och övar oss i att skapa inre bilder.
4. Boken kan väcka nya frågor som engagerar och ger oss något att tänka vidare på.
5. Boken ger oss begrepp att tänka med, den vidgar vårt medvetande och vår värld.
6. Boken ger oss kunskap om natur, teknik och historia, om andra länder och andra sätt att leva.
7. Boken låter oss vara någon annan. Den tränar vår förmåga till medkänsla och empati.
8. Boken får oss att fundera över vad som är rätt eller fel, gott eller ont.
9. Boken kan förklara verkligheten och hjälpa oss att förstå sammanhang.
10. Boken kan visa oss att det mesta kan ses från olika håll
11. Boken stärker vår självkänsla när vi upptäcker att det finns andra som tänker och känner som vi.
12. Boken hjälper oss att förstå att vi både är lika och olika.
13. Boken ger sällskap när vi är ensamma.
14. Boken är en del av kulturarvet. Den ger oss gemensamma läsupplevelser och referensramar.
15. Den höglästa boken är en mötesplats för barn och vuxna.
16. Barnboken låter oss möta olika konstformer som illustration, fotografi, poesi och dramatik.
17. Barnboken är det första mötet med litteraturen – en oändlig värld som räcker livet ut.

1.

Boken kan få oss att skratta och gråta,
den kan trösta och visa oss nya möjligheter.

Illustratör Stina Wirsén

Bildsamtal

Vem kan det här vara?

Vart tror ni hen är på väg?

Hur tror du hen känner sig?

Hur gammal tror du hen är?

Vad minns du från när du var så gammal?

Vad tror ni det står i boken som ligger där?

Bilduppgift

Måla rymden med oljepastellkritor och vattenfärg. Börja med att rita stjärnor och planeter och annat som finns i rymden med kritorna på ett vitt papper. Måla sedan flödigt med mörk vattenfärg i blåsvarta toner över hela pappret. Oljepastellen stöter bort vattnet och kommer att synas tydligt mot det mörka. Voilå. En skimrande rymdbild.

Textuppgift

Skriv om en magisk person som kommer flygande om natten.

Ämne: Rymden

Kan man vara i rymden? Vad finns i rymden egentligen? Skulle man kunna sväva med ett paraply i rymden? Prata om skillnaden mellan tomheten i rymden och luften som faktiskt består av atomer/molekyler.

Att flyga med paraply – vet ni någon som försökt? Kanske titta på avsnittet eller läsa kapitlen där Madicken flyger med paraply och får hjärnskakning. Diskutera skillnaden mellan fallskärmar och paraplyer, varför funkar fallskärmar? Skulle fallskärm funka i rymden? Prata både om tyngdlagen/jordens dragningskraft och det faktum att luft består av molekyler (som hålls fast av gravitationen).

Vilka av frågorna – de ovan och barnens egna – kan du som pedagog svara på? Vilka kan ni söka information om, i böcker eller på nätet? Kan ni be exempelvis NO-läraren komma och hålla en lektion?

Skäl: Boken kan få oss att skratta och gråta, den kan trösta och visa oss nya möjligheter.

Berätta om en bok som fick dig att gråta. Eller skratta.

Om inte du har varit med om det, har någon som läst för dig skrattat eller gråtit?

Som vuxen – passa på att berätta om ett personligt läsminne, kopplat till gråt eller skratt. Gärna en bilderbok som du sedan kan läsa med gruppen.

Fortsättningsböcker

Hannah Arnesen: *På natten flyger vi* (Natur & Kultur 2016)

Gro Dahle: *God natt natt*, bild Svein Nyhus, övers Lotta Eklund (Daidalos 2010)

George Johansson: *Mulle Meck bygger ett flygplan*, bild Jens Ahlbom (Bergh 1995)

Astrid Lindgren: "I Skymningslandet", saga ur samlingen *Nils Karlsson Pyssling* (Rabén & Sjögren 1973), finns även som bilderbok med bilder av Marit Törnquist (Rabén & Sjögren 1994)

Barbro Lindgren: *Vilda bebin får en hund*, bild Eva Eriksson (Rabén & Sjögren 1994)

Eva Lindström: *Lunds hund* (Alfabeta 2013)

Jöns Mellgren: *Sigrid och natten* (Natur & Kultur 2013)

Lotta Olsson: *Mitt bland stjärnor*, bild Olof Landström (Lilla Piratförlaget 2016)

Majken Pollack: *Embla mitt i kosmos*, bild Sara Lundberg (Alvina 2014)

Ulf Sindt: *Bland äventyrare och våghalsar*, bild Magnus Bard (Alfabeta 2003)

Sindt: *Ella och Embla*, bild Eva Eriksson (Alfabeta 1999)

Ulf Stark: *Jaguaren*, bild Anna Höglund (Bonnier Carlsen 1987)

Dominic Wallman: *Professor Astrokatt i rymden*, bild Ben Newman (Opal 2015)

2.

Boken hjälper oss att utveckla vårt språk och vårt ordförråd.

Illustratör Per Gustavsson

Bildsamtal

Hur tror ni det känns i luften här? Är det varmt eller kallt?

Vad håller alla på med?

Varför sitter barnet i en balja?

Vad säger den här figuren? Undrar vad den menar med det? Vad kan det betyda? Tror ni det är någon som svarar?

Är det några djur ni känner igen? Som finns på riktigt?

Var (och kanske när) är det här? Hur kan man komma hit?

Bilduppgift

Konstruera, rita, hitta på en farkost som kan ta er till den här platsen. Är det en tidsmaskin? Låt i så fall alla konstruera tidsmaskiner.

Rita en farkost tillsammans, på tavlan eller på spännpapper. En farkost som kan ta er till alla möjliga platser. Kanske till en ö ...! Hur skulle den se ut? Bygg var sin ö i lera eller trolldag eller papier maché. Öarna kan man sen placera i ett hav, t ex av blått-grönt-grått silkespapper. Vill man kunna hälsa på varandra? Ska man ha broar mellan? Eller färjor eller luftballonger eller tunnlar eller ...?

Ämne: Naturkunskap, zoologi, evolution

Titta på varelserna på bilden – och räkna. Hur många ben? Jämnt antal ben, varför? Vad är jämna tal? Finns det djur med ojämnt antal ben? Fortsätt räkna. Ögon? Antenner? Vilka saker har djur (inkl människor) ojämnt antal av?

Detta kan vara en utgångspunkt när man pratar om evolution – att djur är lika, men att några (t ex sjöstjärnor) är helt annorlunda än de som har ryggrad och är symmetriska. När kom ryggradsdjuren? Vad fanns innan? Osv osv.

Hitta på namn åt djuren och växterna. Prata om skillnaden mellan art och person.

På bilden finns både existerande djur/växter och hitte-på. Försök ta reda på vilka som faktiskt finns.

På bilden finns fiskar med ben. Berätta om evolutionen. Att forskarna hittat bevis för att livet började i vattnet och att några fiskar fick ben och klev upp på land.

Spela Povel Ramels "Digga Darwin".

Textuppgift

Välj ett djur på bilden eller hitta på ett eget djur. Varje barn skriver fakta om sitt djur. Antal ben, läte, äter, bor, storlek, släktingar, namn, fiende mm.

Rita djuret.

Sy det. Eller gör det i lera.

Kanske bygger ni tillsammans ett landskap åt alla djuren.

Om någon vill jobba med ett verkligt djur istället är det förstås helt okej.

Kanske ska man inleda allt arbete kring den här bilden med att spela och sjunga Beppe Wolgers och Olle Adolphsons "Okända djur". Eller ta fram den som extra inspiration när orken tryter.

Skäl: Boken hjälper oss att utveckla vårt språk och vårt ordförråd.

Finns det något förråd på förskolan eller i skolan? Gå dit och titta. Har någon förråd hemma? Hur ser det ut där? Hur kan ett förråd med ord se ut? Bygg egna små ordbyråer eller ordskåp. Leta reda på ord (skriv eller rita) och lägg in dem. Hitta på sorteringssystem för just dina hyllor. Att hitta på sorteringssystem är ett sätt att upptäcka att det faktiskt går att sortera även ord och att det finns en poäng med det. När man sen ska prata om ordklasser eller verbformer är det redan självklart att man kan sortera ord.

Använd era ordförråd på olika sätt framöver.

Ge varandra ord i present.

Hämta alla ord på en hylla och skriv en text där de ingår.

Byt ord med varandra för att skapa meningar eller dikter.

Den som vill byter förstår sorteringssystem emellanåt och ändrar och fixar.

Viktigt! Att alla sätt att sortera är rätt! Som pedagog kan man också visa hur språkvetare brukar sortera i ordklasser. Eller hur naturvetare har sorterat bland djur och växter.

Fortsättningsböcker

Griffiths/Denton: *Vår megastora fuskbyggda trädkoja med 65 våningar* (Alfabeta 2015)

Per Gustavsson: *Badbaljan* (Natur & Kultur 2016)

Lennart Hellsing: *Djurbok*, bild Fibben Hald (Rabén & Sjögren 1989)

Emma Lewis: *Mitt eget museum*, övers Hedvig Billengren Lindenbaum (Urax 2016)

Fiona Munroe och Ruth Symons: *Evolutionen*, bild Katie Scott, övers Annika Meijer (Rabén & Sjögren 2018)

Anna Ribbing: *Bananflugor och kramsnö, hur ser orden ut*, bild Mati Lepp (Eriksson & Lindgren 2004)

Anna Ribbing: *Paddor och papiljotter hur ser orden ut?* bild Mati Lepp (Rabén & Sjögren 2016)

Natalie Ruejas Jonsson: *Låtsasheten* (Urax 2017)

Helen Rundgren: *Harriet och Charles*, bild Cecilia Torudd (Lek & Tanke 2017)

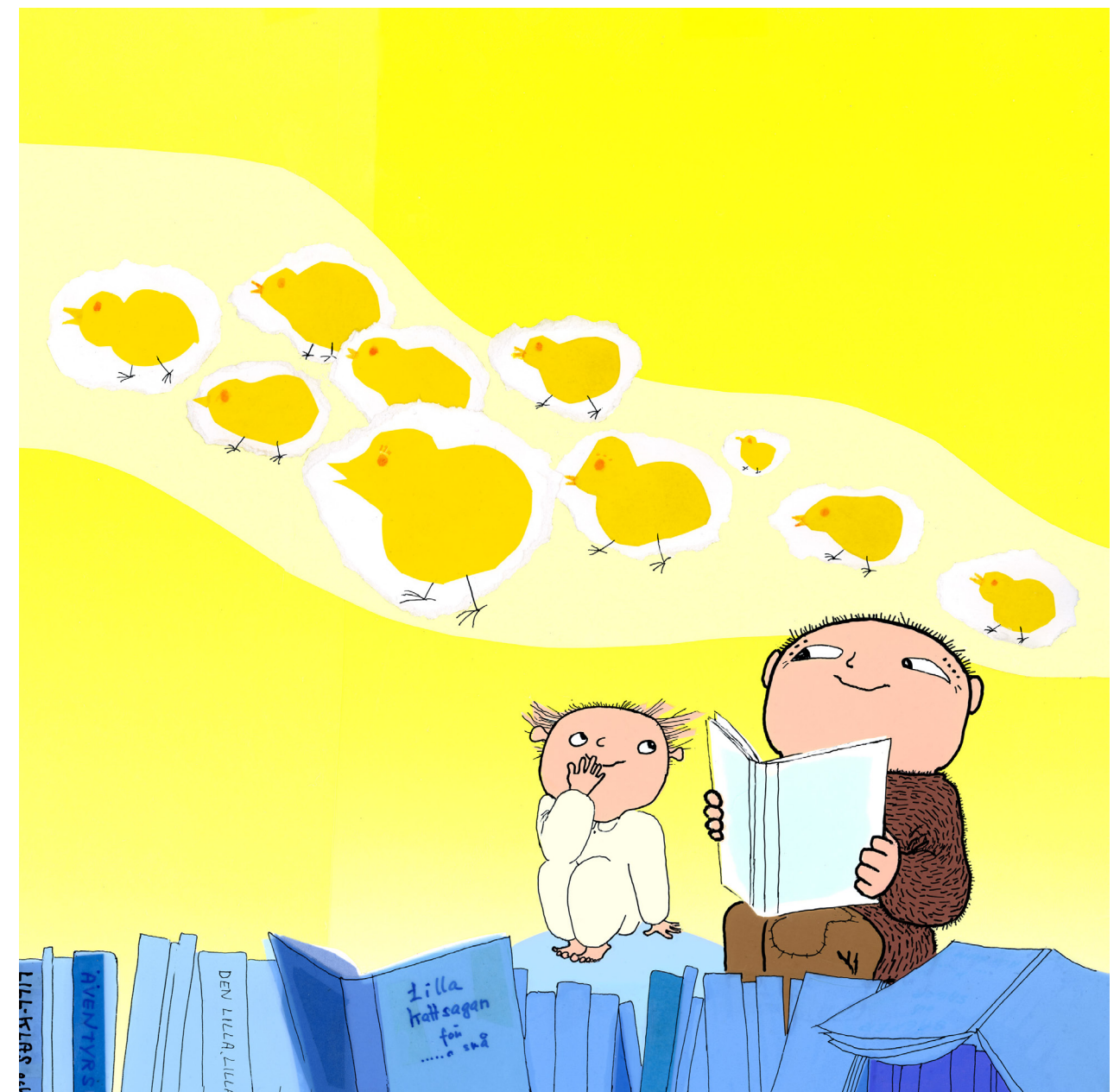
Sarah Sheppard: *Det var en gång ... massor av dinosaurier* (Bonnier Carlsen 2008)

Ulf Stark: *Djur som ingen sett – utom vi*, bild Linda Bondestam (Bergh och Förlaget 2016)

3.

Boken stimulerar fantasin och övar oss i att skapa inre bilder.

Illustratör Gunilla Bergström

Bildsamtal

Vilka sitter här? (Ev följdfråga: Hur vet du det?)

Om ingen i barngruppen känner igen figurerna kan det vara en po-
äng med att inte tala om vad de heter, utan bara prata om bilden och
först senare introducera Alfons genom att läsa en Alfons-bok.

Hur tror ni de känner varandra?

Vilka färger har använts?

Hur skulle det varit om den gula "luften" varit ljusblå? Om bilden
gått i grönt och rött? (Lägg genomskinlig, färgad plast över bilden.
Prata om vad som händer.)

Vad tror ni boken barnen läser handlar om? Hur vet ni det?

Alternativ formulering: Ser ni att man kan räkna ut vad boken de
läser handlar om?

Vad tror ni att de andra böckerna handlar om?

En av dem heter Lilla kattsagan för ... små. Vilket ord kan det vara
som saknas?

Vad kan den sagan handla om? Hitta på den tillsammans.

Bilduppgift

Prata om kontrastfärger och rita gärna färgcirklar där kontrastfärgerna
kommer mittemot varandra. Jämför med Per Gustavssons bild – vilka
färger dominerar där? Gör bilder som bara, eller nästan bara, har fär-
gerna blått/orange eller rött/grönt.

Prova att jobba med färgade papper i olika nyanser. Man kan i för-
väg ha klippt ut cirklar, kvadrater och trianglar i olika storlekar och
sedan låta eleverna skapa abstrakta kompositioner utifrån dessa. Eller
klipp och klistra och bygg t ex en rödgrön eller en blåorange stad. Låt
gärna bakgrundspappret ha en annan färg än vitt. Klokt kan vara att
ha ett bord för rödgrönt material och ett bord för blåorange.

Eller jobba med garn. Väv randigt med (nästan) bara röda/gröna eller
gula/blå nyanser i vävramar. Eller skapa bilder av klister och garn på
papper.

Lästips för läraren: Ann Forslinds bok *Färg – lek och experiment* (Alfa-
beta 2005).

Textuppgift

Suggestionsövning:

Be alla elever blunda. Vänta tills det blir lugnt och prata sedan med
lugn, neutral röst. Gör paus mellan frågorna så att alla hinner tänka.
Om de börjar svara på frågorna rakt ut, påminn vänligt om att vara
tyst och bara svara i sitt eget huvud. Säg ungefär följande:

"Tänk dig att du sitter i en båt. Det kan vara en båt du suttit i på
riktigt eller en du bara föreställer dig.

Du sitter i en båt. Hur känns det i kroppen?

Är det en stor eller liten båt?

Är du inne eller ute?

Vilka lukter känner du? Hur känns luften mot dina kinder? Kall?
Varm? Stilla eller blåst? Vilket väder är det? Är det morgon eller kväll?
Natt eller dag?

Du sitter i båten. Vad hör du för något? Vilka ljud finns nära? Vilka
finns långt borta?

Finns det fler än du där? Människor? Djur?

Vad ser du omkring dig?

Hur känner du dig där i båten? Är du lugn eller rädd eller glad eller
något annat?

Plötsligt ser du en fågel som du aldrig sett förut.

Varsågod, öppna ögonen och skriv. Skriv om det du såg i huvudet
och det som hände sen. Det går bra att blanda sånt som hänt på riktigt
med sånt man kom på nu. Och förstås med mer som man kommer på
när man börjat skriva."

Den här sortens övningar går att variera hur mycket som helst. Man måste absolut inte säga exakt så som det står skrivet här. Men en tumregel är att det ofta är bra att inte börja med synen, eftersom det är ett sinne som lätt tar över. Försök aktivera de andra sinnen. Det är också bra att avsluta med att det faktiskt händer något som kan leda berättelsen vidare – i det här fallet dyker det upp en fågel.

Ämne: Biologi, hjärnan

Hjärnan, hur fungerar den? Hur kan det bli bilder inne i huvudet? Här kan det räcka att prata mer filosofiskt om hjärnan. Vad kan den? Vad rymmer den? Hur stor är den? Hur stor känns den? Hur kan saker som är större än hjärnan få plats i den?

Vad är en inre bild? Hur fungerar fantasi? Poängtera det fantastiska faktum att de alla kan få en bild i huvudet som någon annan beskriver med ord. Jämför era inre bilder utifrån en kort högläst text, kanske en miljö- eller personbeskrivning.

Skäl: Boken stimulerar fantasin och övar oss i att skapa inre bilder.

Prata om fantasi, om förmågan att föreställa sig det som ännu inte finns, eller det som inte längre finns. När använder vi fantasin? När använder vuxna fantasin? I vilka yrken behövs fantasi? Vad använder en lärare sin fantasi till? En som jobbar i skolmatsalen?

Lästips för läraren: Johan Althoff och Robert Nybergs bok *Språkets värld* (Alfabeta 2012). Här finns en mängd fiffiga övningar som visar hur fantastiskt vi kopplar ihop våra hjärnor med varandra via språket.

Fortsättningsböcker

Aaron Becker: *Resan* (Abc 2015)

Elsa Beskow: *Sagan om den lilla, lilla gumman* (Wahlström & Widstrand 1897)

Lisa Bjärbo: *Samtidigt i min låtsasvärld*, bild Emma Adbåge (Rabén & Sjögren 2018)

Karin Cyren: *Strandstaden* (Alfabeta 2014)

Peter Ekberg: *Du och din hjärna*, bild Jens Ahlbom (Opal 2018)

Peter Ekberg: *Tänk stort!* bild Jens Ahlbom (Opal 2015)

Linn Gottfridsson: *En myras liv*, bild Emma Adbåge (Rabén & Sjögren 2016)

Thomas Halling: *Sagan om den lilla lilla katten*, bild Gunna Grähs (Natur & Kultur 1997)

Ole Lund Kirkegaard: *Otto är en noshörning*, övers Caroline Bruce (B Wahlström 2014)

Catarina Sobral: *Min morfar*, övers Örjan Sjögren (Urax 2016)

Sanna Töringe och Kristina Digman: *Jag vill, jag vill, jag vill!* (Rabén & Sjögren 2003)

4.

Boken kan väcka nya frågor som engagerar och ger oss något att tänka vidare på.

Illustratör Ann Forslind

Bildsamtal

Vad är det för årstid?

Hur ser barnet ut?

Hur känner sig barnet?

Hur har konstnären gjort för att vi ska veta det?

Vad tänker barnet på?

Vad önskar det sig?

Varför finns det inga andra på bilden?

Är flickan utanför eller innanför?

Vad finns bakom muren?

Hur skulle det kännas att vara där, tror ni?

Vad tror ni kommer hända nu?

Behöver barnet hjälp?

Vilket slags hjälp?

Vad tror ni hänt förut?

Jämför Ann Forslinds bild med Cecilia Torudds bild till skäl 10. På vilka sätt är de lika?

På vilka sätt är de olika?

Här kan man leda in samtalet på olika tekniker, och stilar; att Cecilia Torudd är mer realistisk, Ann Forslind mer naivistisk. Följdfråga: Varför tror ni konstnärerna valt att arbeta så?

Bilduppgift

Rita en bild av hur er drömträdgård ser ut. Hur är det där inne? Vad finns där inne?

Textuppgift

Tänk er att det här är mitt i en berättelse. Vad har hänt innan, för att flickan ska hamna här? Vad ska hända nu, för att hon ska blir glad? För äldre barn: Prata om nyckelscener, vändpunkter.

Eller: Tänk er att berättelsen börjar här. Skriv: Det var en gång en flicka som stod framför en lång vit mur ...

Vad händer sen?

Vad ska hon göra?

Vad vill hon?

Hur ska hon göra för att åstadkomma det?

Klarar hon sig ensam eller behöver hon hjälp av någon/några?

Lästips för lärare: Kerstin Lundberg Hahns bok *Berättarverkstad med barn* (Btj 2011) om att prata fram en berättelse tillsammans med barn.

Ämne: Samhällskunskap, platser, närmiljö

Vad är en mur? Vad finns det för olika sorters murar? Var finns det murar i er närhet? Gå ut och leta, hitta och undersök.

Varför har man murar? Vilka effekter har de?

Vad gör en mur av något slag med en plats? När blir det trevligare med murar/väggar? När blir det inte det?

Prata om ljuddämpning, graffiti, att stänga ute och stänga inne, mur som skydd, mur som stöd mm.

Prata om det engelska ordet för mur, wall, som även betyder vägg och vall. Var går gränsen mellan det ena och det andra på svenska? Påverkar det vårt sätt att se på murar? Är ordet mur positivt eller negativt laddat? Hur är det med ordet wall?

Skäl: Boken kan väcka nya frågor som engagerar och ger oss något att tänka vidare på.

Vilka frågor är det som menas? Vilka frågor är viktiga och värda att tänka vidare på? Gör en lista tillsammans. Kan det finnas böcker om

de frågorna? Gå till biblioteket och fråga. Beställ ett bokprat på temat.

Kan man få någon att tänka genom att ge den en bok?

Har någon fått en bok i present? Varför tror du att du fick just den boken? Hade den som gav dig boken läst den?

Ge klassen en dikt i gåva. En som du (som lärare) själv tycker mycket om. Eller kanske en du tror kan få klassen att tänka nya tankar. Slå in den i paket och lämna över. Kanske inuti en fin ram så att den sen kan sättas upp någonstans där alla kan läsa den.

Läs dikter tillsammans. Låt varje barn välja en dikt att göra i ordning med ram att ge bort. Till klassen, till en annan klass, eller till någon hen tycker om.

Fortsättningsböcker

Elsa Beskow: *Blomsterfesten i täppan* (Axel Eliassons konstförlag 1914) (lyssna gärna på på Dag Vags version av "Ogräsets sång" med låttiteln "Ogräset").

F H Burnett: *Den hemliga trädgården*. Gärna Christina Westmans övers som finns ihop med Robert Ingpens bilder (B Wahlström 2010). Lewis Carroll: *Alice i underlandet*. Även här finns många översättningar. Försök undvika de förkortade versionerna.

Kristina Digman: *Floras kulle* (Rabén & Sjögren 2007)

Kim Fupz Aakeson. *Det jäkla ogräset*, bild Cato Than-Jensen, övers Ulla Forsén (Hjulet 2016)

Ylva Karlsson: *Samuels sällsamma kalender*, bild Katarina Strömgård (Hippo 2013)

Åsa Lind: *Här är vi*, bild Ingrid Godon (Lilla Piratförlaget 2017)

Ulf Stark: *Pojken, flickan och muren*, bild Anna Höglund (Bergh 2011)

Shaun Tan: *Sommarregler*, övers Ulla Roseen (Kabusa 2013)

5.

Boken ger oss begrepp att tänka med, den vidgar vårt medvetande och vår värld.

Illustratör Johan Unenge

Bildsamtal

Vilka finns inte med på bilden?

Vad finns inte med på bilden?

Jämför med Barbro Lindgrens Loranga-bild. Likheter och olikheter?

Varför står barnet bakom fåtöljen?

Hur känner sig barnet? (Här är det viktigt som samtalsledare att inte själv vara fast i bara ett svar som t ex rädd, alla svar är rätt.)

Varför tror du barnet känner sig så?

Vad tror du boken handlar om?

Varför är bilden nästan helt röd?

Hur skulle den ha känts om den haft andra färger?

Hur skulle bilden förändras om man bytte ut boken mot en teve eller en dator/platta?

På vilka sätt kan teve/film vara skrämmande?

På vilka sätt kan böcker vara det?

Fördelar och nackdelar med det ena och det andra?

Man kan också prova att börja utan att visa bilden:

Ställ upp en fåtölj. Lägg en bok framför. Prata om att böcker kan väcka olika känslor.

Fråga barnen hur de vill kliva in i scenen med fåtöljen och boken. Vad vill de göra? Be dem visa. Kanske gör en vuxen först. [Tassar fram, kikar försiktigt i boken, stänger den snabbt och går ut. Eller klampar fram, sliter åt sig boken, slänger bort den och sätter sig i fåtöljen och börjar snarka. Eller får lust att läsa, men gör det med bävan. Osv.] Byt bok. Prova olika böcker. Låt den som ska sitta välja bok. Låt alla barn prova och förhålla sig till fåtölj och bok.

Visa därefter bilden och prata om den och om hur barnet där känner sig.

Bilduppgift

Gör bilder med få färger – en dominerande färg och i övrigt bara svart och vitt. Man kan sätta upp fler regler – t ex att bilden ska innehålla en möbel, två personer och en ”grej”. Eller att bilderna ska utgå från en viss känsla, t ex rädsla eller längtan. Lagom många regler underlättar ofta skapandet, speciellt i igångsättningsstadiet. Men – det är alltid okej att bryta mot reglerna när man väl kommit igång. Begränsningarna ska hjälpa, inte hindra.

Textuppgift

Skriv en berättelse där en farlig, läskig eller skrämmande bok spelar en viktig roll.

Ämne: NO, fysik, ljus och skuggor

Hur kommer det sig att det blir skuggor? Prata om ljus och mörker.

Hur fungerar skuggor?

Hur har skuggorna på bilden uppstått – var är ljuskällan? Testa med lampor.

Prova att göra skuggor av olika föremål. Bollar, konservburkar, gafflar, äpplen, leksaker, böcker mm. Placera ljuskällan på olika höjd och avstånd.

Gör skuggfigurer med händerna.

Rita av varandras skuggor.

Lek skugg-kull – dvs det gäller att trampa på de andras skuggor. Alla är kullare och ingen kan åka ur – det är bara roligt att trampa omkring och försöka fånga så många som möjligt.

Gå ut tidigt på morgonen, mitt på dagen och sent på eftermiddagen. Rita av skuggan från ett visst föremål med krita. Gör det vid olika tidpunkter. Jämför.

Prata om solens vandring.

Bygg ett solur.

Skäl – Boken ger oss begrepp att tänka med, den vidgar vårt medvetande och vår värld.

Plocka fram en lite udda faktabok, nån som känns som om den handlar om något ni inte brukar prata om. T ex Helen Rundgrens *Kryp i skåp och skafferi*, där det som brukar beskrivas som äckliga småkryp (t ex silverfisk) skildras kärleksfullt.

Eller läs en skönlitterär bok om någon helt annan tid och plats.

Prata om ordet *begrepp*. Vad betyder det? Hänger det ihop med ”begripa”? Med ”grepp”? Vad har vi olika begrepp till?

Här kan färger vara ett bra exempel. Före 1800-talets början hade svenskan inget speciellt ord för rosa eller skärt. Man fick istället tala om ”ljusrött”. Går man längre tillbaka fanns inget begrepp för ”lila”, det mesta som vi idag uppfattar som lila beskrevs som brunt!

På ryska finns två helt olika ord för ljusblått och mörkblått och de färgerna uppfattas som två olika.

Hur dras gränserna mellan färger på de språk barnen talar?

Kan vi tänka om vi inte har ord?

Kan vi tänka oss sådant som vi inte har begrepp för?

Hur tänkte man kring homosexualitet innan man hade ord för homosexuella? Hur tänkte man innan hen fanns? Innan snippa fanns?

Be barnen rita eller berätta om några begrepp som ni tror att de inte har täckning för. T ex aspidistra (en växt); oryx (en antilop); Putrajaya (stad i Malaysia) eller fogsvans (en såg). Visa sedan bilder och jämför med barnens föreställningar. Obs! Poängtera att ingen bild är ”fel”, utan fantastisk på sitt sätt.

Maträtter är ett annat bra exempel. Säg ostsmörgås eller spagetti och be barnen beskriva hur det känns i munnen. Säg sedan lapskojs eller nasi goreng eller pressylta eller flygande Jacob eller andra ”konstiga” maträtter. Blanda gärna in mat som ni tror att några barn känner till,

men inte alla. Låt några vara experter. Eller låt barnen ta över och föreslå maträtter som de tror att de andra inte känner till. Hitta på namn till helt nya maträtter.

Fortsättningsböcker

Hans-Erik Engholm: *Snor*, bild Jojo Falk (Natur & Kultur 2015)

Jostein Gaarder: *Man undrar*, bild Akih Düzakin (Kabusa 2013)

Sissel Gustafsson: *Stackars pappa* (Rabén & Sjögren 2017)

Per Gustavsson: *Skuggsidan* (Natur & Kultur 2013)

Isol: *Minstingen*, övers Annakarin Thorburn (Alfabeta 2015)

Jenny Jägerfeldt: *Brorsan är kung* (Rabén & Sjögren 2016)

Katarina Kieri: *Mänkan och jag har en hemlighet*, bild: Emma Virke (Rabén & Sjögren 2014)

Helen Rundgren: *Kryp i skåp och skafferi*, bild Tord Nygren (Alfabeta 2006)

Lena Sjöberg: *Hårdkokta fakta om ägg* (Opal 2013)

Lena Sjöberg: *Iskalla fakta om is* (Opal 2010)

Catarina Sobral: *Atjimpa det mystiska ordet*, övers Kajsa Pehrsson (Urax 2014)

Ulf Stark: *Skuggbarnen*, bild Anna Höglund (Bonnier Carlsen 2014)

Dominic Wallman: *Professor Astrokatt bland krafter och materia*, bild

Ben Newman, övers Peter Ekberg (Opal 2016)

Olika kartböcker och kokböcker.

6.

Boken ger oss kunskap om natur, teknik och historia, om andra länder och andra sätt att leva.

Illustratör Lena Anderson

Bildsamtal

Vilka är det som sitter här, tror ni?

Hur känner de varandra?

Var är de någonstans?

Hur vet du det? Vad i bilden är det som gör att du tror så?

Hur känns bilden? Varm eller kall?

Vilka färger finns det mycket av i den här bilden?

Jämför med Johan Unenges bild på barnet bakom fåtöljen. Hur känns den? Varm eller kall? Prata om varma och kalla färger – vad menas? Stämmer det alltid?

Läs texten som hör till bilden.

Vad finns det för natur i den här bilden?

Vad finns det för teknik?

Historia?

Är det i Sverige eller är det i ett annat land?

Finns det något i bilden som kan ge kunskap om andra länder?

”... andra sätt att leva?” På vilka sätt passar den här bilden till det påståendet?

Textuppgift

Välj om du vill skriva om personen till höger eller till vänster. Låtsas att du är den personen. Låt berättelsen börja med orden. ”När det blir soligt, då ska vi ...”

Bilduppgift

Gå ut och plocka naturföremål. Bygg. Tälj. Gör tavlor, mobiler eller skulpturer. Lampskärmar. Drömfångare. Barkbåtar. Tavelramar. Osv osv osv.

Vad får man ta och vad får man inte ta?

Prata om allemansrätten.

Ämne: Teknik och teknikhistoria, elektricitet, belysning

Hur får människorna på bilden ljus? Hitta så många olika ljuskällor som möjligt i bilden.

Glödlampan i fönstret, kan de använda den? När kom elektricitet?

Hur har människor fått ljus i olika tider?

Rita en tidslinje, gärna med generationer så det blir tydligt hur kort tid det är vi har haft elektriskt ljus. Rita in vad vi hade innan dess.

Fundera tillsammans över hur det påverkade människorna att vara så styrda av solljuset.

Vad kan man inte göra om man bara har eldsken att lysa sig med?

Hur förändrades livet när elektriciteten kom?

Finns det ställen där det inte finns elektricitet idag?

Prova att sitta i olika sorters belysning. En decemberdag släcker ni och tänder sen en liten oljelampa, sen ett par stearinljus. Kanske en fotogenlampa. En enda svag elektrisk lampa. Och sen det vanliga ljuset.

Gå till friluftsmuseum eller hembygdsgård och be att få prova hur ljuset varit i andra tider.

Skäl: Boken ger oss kunskap om natur, teknik och historia, om andra länder och andra sätt att leva.

Utgå från t ex klassens böcker, eller någon annan överskådlig boksamling. Vilka böcker ger oss kunskap om vad? Sortera och plocka. Finns det böcker ni vill lägga i flera högar samtidigt?

Finns det sånt som både är fakta och berättelser?

Prata om skillnaden mellan skönlitteratur och facklitteratur, och att gränsen förstås inte alltid går att sätta. Vad är facklitteraturen bättre på? Vad är skönlitteraturen bättre på?

Fortsättningsböcker

Jonathan Brännström: *Blixtslukaren*, bild Joanna Hellgren (Natur & Kultur 2012)

Anna Höglund: *Förvandlingen* (Bonnier Carlsen 2018)

Isol: *Nocturne*, övers Annakarin Thorburn (Alfabeta 2014)
Emma Karinsdotter: *Lisbet och Sambakungen*, bild Hanna Gustavsson (Bonnier Carlsen 2017)
Åsa Lind: *Dunderlunds bästa bokstav*, bild Sara Lundberg (PQR kultur 2009)
Jan Lööf: *Pelles ficklampa* (Bonnier Carlsen 1994)
Maria Parr: *Tonje och det hemliga brevet*, övers Karin Nyman (Rabén & Sjögren 2010)
Lena Sjöberg: *Natten lyser* (Opal 2018)
Ulf Stark: *Rymlingarna*, bild Kitty Crowter (Lilla Piratförlaget 2018)
Ida Sundin Asp: *Idag vet jag inte vem jag är* (Urax 2016)
Jujja Wieslander: *Hjördis*, bild Lotta Geffenblad (Rabén & Sjögren 2017)
Laura Ingalls Wilder: *Det lilla huset i stora skogen*, bild Garth William, övers Jadwiga P Westrup (Gleerup 1963)
Emma Virke: *Memmo och Mysen söker efter färger* (Alvina 2017)
Mats Wänblad: *Så funkar det – hemma och runtomkring* (Bonnier Carlsen 2015)
Helena Öberg: *Din tur Adrian*, bild Kristin Lidström (Mirando 2015)

7.

Boken låter oss vara någon annan. Den tränar vår förmåga till medkänsla och empati.

Illustratör Pija Lindenbaum

Bildsamtal

Varför är bilden så gul?

Varför har barnet så långt hår?

Vad tänker de olika figurerna på bilden?

Vart är barnet på väg?

Varifrån kommer det?

Vad har tanten i fickan?

Tänk att det kommer in en person till i bilden. Varifrån? Vad säger den?

Om det dyker upp någon ur de gula burkarna, vem skulle det kunna vara? Vad säger den?

Titta på hundarna. Hur känner de sig? Hur känns det att vara en liten hund? Och en stor?

Bilduppgift

Rita bilder av er själva som föreställer hur ni känner er. Kanske inre självporträtt.

Eller rita bilder med två personer som har något slags relation eller där det finns någon form av samspel mellan dem, rita/måla så att den som ser bilden kan förstå hur de båda känner sig. (De kanske är kära; en är arg och en är rädd; en behöver räddas och en vill rädda den ...) Gör gärna denna uppgift efter att ni jobbat med uppgifterna under Ämne.

Textuppgift

(Funkar troligen bäst efter att man har jobbat med skälet. Eller också börjar man här och tar bilden och skälet sen.)

Om du var någon annan, vem skulle du vilja vara då?

Skriv.

Eller: Vem skulle du inte vilja vara?

Låtsas vara den och skriv.

Skäl: Boken låter oss vara någon annan. Den tränar vår förmåga till medkänsla och empati.

Har du läst om någon du skulle vilja vara?

Om någon du skulle vilja ha till vän?

Om du fick bjuda hem personer du läst om, kanske på födelsedagskalas, vilka skulle du välja då?

Har du läst om någon du skulle vilja vara utan att vara med om det som personen i boken råkar ut för?

Finns det någon bok som du tycker är otäck? Om du var en person i den boken, hur skulle du då försöka påverka det som sker?

Gå till biblioteket och låna böcker om personer som inte alls liknar er. Läs och berätta för varandra.

Ämne: Konst, realism/symbolism

Hur gammalt är barnet på bilden? Om man ställer barnet bredvid den gula tanten når huvudet knappt över tantens knä. Är barn så korta bredvid vuxna? Kan det vara så att illustratören ändrat på storleken och gjort tanten större och barnet mindre?

Modellera: "Jag tänker att illustratören ritat barnet litet i förhållande till den vuxna för att visa att barnet känner sig på något särskilt sätt. Tror ni att det kan vara så? Hur känner barnet sig i så fall?"

Finns det mer på bilden som inte är avritat så noga det går från verkligheten? (T ex: Barnets hår. Tantens tunna ben och tjocka kropp. Gulheten.)

Har ni någon gång träffat ett barn som har lika långt hår som barnet på bilden?

Varför har det här barnet så långt hår? "Ibland kan man rita något på ett annat sätt än det ser ut för att förmedla t ex hur någon känner sig. Så kan det vara med barnets hår. Vad tror ni att det skulle kunna

betyda?” (Var noga med att förmedla att du inte vet, att det inte finns ett rätt svar. Läser man hela boken kan man hitta ledtrådar.)

Bilden är väldigt gul. Varför är bilden gul? Kan världen vara helt gul? Varför vill man måla den gul? (Inga svar är fel).

Prata om skillnaden mellan realism och symbolism.

Doris drar, som bilden är hämtad ur, är också bra att läsa i sammanhanget. Sen kan ni igen diskutera vad i bokens bilder som är symboliskt, och vad Doris här håller på med.

Fortsättningsböcker

Kitty Crowther: *Lilla döden hälsar på*, övers Gun-Britt Sundström (Bergh 2012)

Kitty Crowther: *Mamma Medusa*, övers Joar Tiberg (Rabén & Sjögren 2015)

Florence Parry Heide: *När Trevald krympte*, bild Edward Gorey, övers Magnus Hedlund (Korpen 1979)

Håkan Jaenson: *När jag blev en papegoja* (Alfabeta 2018)

Tove Jansson: ”Det osynliga barnet”, novell i *Det osynliga barnet* (1962)

Ellen Karlsson: *Snöret, fågeln och jag*, bild Eva Lindström (Hippo 2013)

Ylva Karlsson: *Jag och alla*, bild Sara Lundberg (Rabén & Sjögren 2019)

Janina Kastevik: *Noel och den magiska önskelistan* (Hippo 2016)

Jimmy Liao: *Stjärnenatt*, övers Anna Gustafsson Chen (Mirando 2013)

Pija Lindenbaum: *Siv sover vilse* (Rabén & Sjögren 2009)

Sara Lundberg: *Vita, Öjvind och Ingenting* (Alfabeta 2015)

Matilda Ruta: *Ninna och stormskolan* (Natur & Kultur 2017)

Karin Strangl: *Stark som en björn*, övers Ellen Karlsson (Urax 2015)

Johan Unenge: *Alla tittar på Alfred*, bild Maria Nilsson Thore (Bonnier Carlsen 2014)

8.

Boken får oss att fundera över vad som är rätt eller fel, gott eller ont.

Illustratör Gunna Grähs

Till den här bilden är det kanske extra viktigt att man låter alla få tid och möjlighet att verkligen se vad bilden föreställer. Att inleda med en bildpromenad kan passa bra just här.

Bildsamtal

Hur känner sig det lilla fåret?

Hur känner sig det stora fåret?

Vad tror ni de har för relation? Hur känner fåren varandra? Vilka är de? (Storasyster, lillebror; Pappa, barn; Lärare, elev ...)

Vad tänker de?

Hur känner sig vargarna?

Och vad tänker de?

Känner sig alla vargarna så, eller är det någon som känner något annat?

Vad vill det lilla fåret; det stora fåret; vargarna?

Vad skulle fåren och vargarna säga till varandra?

Att som vuxen lägga fram en personlig åsikt behöver inte vara fel. Men det är då viktigt att man tydligt betonar att det just är en åsikt, inte en sanning. Exempelvis: "Tänk om det är så att det stora fåret har rövat bort det lilla. Kanske från vargarna?" Eller: "Jag tycker det här är en ovanlig bild. Det är få bilder i böcker som ser ut så här, tycker jag. Vad tror ni det är jag tänker på då?" (Svarvit, massa streck ...)

Istället för att börja med ett samtal eller en bildpromenad kan man be några barn spela upp det hela som en liten pjäs. Låt olika barn anta olika roller. Vad händer?

Bilduppgift

Jobba i skrapteknik. Låt barnen först prova på en liten bit svart skrapkartong. Prata om hur svårt det kan vara att "tänka bakochfram", att de ljusa partierna i bilden måste skrapas fram till skillnad mot när man jobbar på ett vitt papper. Prata om vilken sorts motiv som kan passa. Visa fler skraptekniksbilder eller linoleumtryck eller träsnittsbilder som exempel.

Skrapkartong kan vara svårt att få tag på och är dessutom ganska dyrt. Bilden av Gunna Grähs är gjord i en billigare teknik som kan ge samma effekt. Om du har tillgång till en äldre kopiator med kolpulver kan du måla en svart yta med tusch och sedan kopiera över den på ett glättat, blankt papper. När kolet ligger i ett tunt lager ovanpå en blank yta kan man skrapa i det. Ett annat alternativ kan vara att skanna in ett svart papper och printa ut det på glättat fotopapper eller liknande.

En lågprisvariant som kan vara minst lika kul är att använda täckande vit pastellkrita på tjockt svart papper. Då kan man teckna "negativt" och få fram liknande effekter utan att behöva tänka bakochfram.

Textuppgift

Spela "Vargsången" ur Ronja Rövardotter-filmen från 1984.

Läs Gustaf Frödings dikt "Vargsång". Läs den först högt några gånger för dig själv, för att kunna göra den rättvisa – det är en svår dikt! (Kanske ska man dra ut extra på varje hu för att få det att låta lite vargylande? Eller är det ett kort, skrämt Hu!) Man kan behöva läsa dikten flera gånger för gruppen och låta barnen ställa frågor kring texten – koppla på lässtrategierna, t ex. Eller också låter man dikten "vara ifred".

Skriv egna vargdikter.

Prova att skriva dikter om andra djur.

Ämne: NO och SO, naturskydd

Vilka arter ska skyddas? Vem ska bestämma det? Finns det arter vi inte vill ha kvar? Vad händer om en art försvinner?

Om vargfrågan är så infekterad där ni bor att det blir svårt att samtala sansat kan det hjälpa att bredda diskussion till andra arter, både i Sverige och i andra delar av världen.

Skäl: Boken får oss att fundera över vad som är rätt eller fel, gott eller ont.

Läs en dilemmasaga, finns t ex i Janne Lundströms *Pumpen som födde ett föl*, bild Fibben Hald (Natur & Kultur 1996)

Eller den här nedan som är hämtad ur *Regnbågens fånge 50 dilemmasagor från Afrika*, översatta och bearbetade av Janne Lundström (Norstedt 1988)

Det förlorade sädeskornet

En Bambara-saga från Mali

Tre män skulle föra en korg med sädeskorn över floden Niger.

Den förste av de tre männen hade ovanligt god hörsel. Den andre mannen var ovanligt snabb i räkning. Och den tredje mannen hade ovanligt god syn.

Nåväl, de lånade en kanot, lastade i säcken och gav sig ut på floden. Men vinden blåste den dagen, säden var inte tröskad, ett sädeskorn blåste iväg och föll i vattnet.

– Åhå! sa mannen med god hörsel. Ett sädeskorn föll i vattnet! Jag hörde det nog!

Mannen som var snabbräknare började genast räkna alla sädeskornen i korgen. När han var färdig, sa han:

– Du hörde rätt! Det saknas ett sädeskorn!

Mannen med den goda synen kastade sig i floden. Han simmade ner i djupet och såg sädeskornet ligga där i sanden på flodbotten. Han tog det och återvände till båten.

– Nu saknas det inte längre! sa han.

Vems förtjänst var det att det saknade sädeskornet kom till rätta?

Mannen som hörde det falla i vattnet? Eller mannen som räknade ut att det saknades? Eller mannen som hittade det på flodbotten?

Fortsättningsböcker

Siri Ahmed Backström: *Jag ska försöka beskriva dig precis så fin som du är* (Urax 2013)

Björn Bergenholtz: *Lejoparden* (Rabén & Sjögren 2017)

Helena Dahlbäck: *Litet djur i fara*, bild Eva Lindström (Alfabeta 1998)

Jennie Ekström: *Fröet* (Natur & Kultur 2016)

Bröderna Grimm: *Sagan om Rödluvan*, gärna med Ingrid Vang Nymans bilder (Eriksson & Lindgren 2005)

Guo Jing: *Ensam* (ChinLit 2017)

Jimmy Liao: *Skogens hemligheter*, övers Anna Gustafsson Chen (Mirando 2014)

Pija Lindenbaum: *Gittan och gråvargarna* (Rabén & Sjögren 2010)

Erik Magntorn: *Hitta barnen*, bild Lisa Sjöblom (Lindskog 2011)

Sven Nordqvist: *Rävjakten* (Opal 2016)

Shaun Tan: *Ankomsten* (Kabusa 2010)

Lev Tolstoj: *Fabler*, bild Jockum Nordström, övers Ylva Mörk (Rabén & Sjögren 2018)

Einar Turkowski: *Månblomman*, övers Carina Gabrielsson Edling (Urax 2013)

9.

Boken kan förklara verkligheten och hjälpa oss att förstå sammanhang.

Illustratör Sara Lundberg

Bildsamtal

Tror ni det här är en blomma som finns på riktigt?

Hur kan man ta reda på det?

Vad får du för känslor när du tittar på bilden? Är det någon som blir glad, rädd ...?

Har du hållit i en insekt någon gång?

Hur kändes det?

Finns det insekter som du tycker om? Och inte tycker om?

Finns det insekter du är rädd för?

Kan insekter vara farliga? (Pst: Fästingar och spindlar är inte insekter – de har åtta ben och är spindeldjur.)

Är insekter bra?

Finns det blommor man inte vill ta i?

Finns det blommor man inte får plocka?

Bilduppgift

Rita stilleben. Ställ en vas med blommor, några frukter, eller vad som finns att tillgå på ett bord med en vacker duk om man vill. Låt barnen sitta i en ring runt omkring. Om det är varmt ute och vädret tillåter så kan man rita av något ute. Eller kanske gå på upptäcksfärd, hitta kottar, pinnar, löv, eller vad man nu är sugen på att rita av. Det viktigaste tipset man kan ge när det kommer till att rita av det man ser framför sig är att titta mer på det man ritar av än på pappret.

Textuppgift

Skriv en berättelse där det är en blomma eller en annan växt som är berättaren! Gå gärna ut först och titta på olika växter, från platta lavar till stora träd. Låt alla välja en växt att sätta sig bredvid när man skriver. (Det här är en uppgift som är rätt svår och kanske inte alltid leder till jättebra berättelser – men det är ändå en bra övning, eftersom man

får upp ögonen för olika perspektiv i skrivandet. Efteråt kan man prata om berättelserna. Vad var svårt? Man kan granska några av de berättelser som många tyckte blev bra. Vad har de skribenterna gjort?)

Ämne: Biologi – växter, frön, fortplantning, flora

Plocka blommor och ta med hem. Sortera. Vilka liknar varandra och på vilket sätt?

Titta i floror. Förklara. Försök att med hjälp av floran artbestämma växterna ni plockat.

Ta reda på om växten på bilden finns på riktigt. Antingen har du som pedagog kollat innan och hittat växten i fråga eller någon som liknar denna, eller också redovisar du att du inte alls vet och det hela blir en gemensam undersökning.

Vad heter de olika delarna på blomman? Prata om dem: ståndare, pistiller, kronblad; samt om växtdelarna hos den sortens blomma som syns här: stjälk, lök, rot (vilket ju inte finns på t ex en äppelblomma, där själva trädet har detta).

Prata om vad en blomma är. Om skillnaden på växter som vissnar ner på hösten (örter), och de som står kvar (vedartade växter, som träd och buskar). Prata om blommors funktion. Och om hur icke blommande växter förökar sig.

Plantera frön. Ärtor är bra, de gror fort, man kan så många och peta upp några få varje dag för att se vad som hunnit hända. Fler tips i den här stilen finns i Christina Björks och Lena Andersons *Linnea planterar* (Rabén & Sjögren 1978) och i Sanna Töringes och Kristina Digmans *Vår hemliga trädgård* (Rabén & Sjögren 2001).

Vad är det för djur man kan se på bilden?

Prata om skillnad mellan humla, bi, geting, randiga blomflugor.

Hur många ben har humlan?

Hur många ben har fjärilen? Vad är det andra, det som man kan uppfatta som ben? (En sugsnabel och två antenner.) Vad fyller de för funktion?

Prata om att insekter har sex ben när de är fullt utvecklade. Prata om de olika stadier en insekt genomgår.

Hur många ben har spindlar?

Gråsuggor? Daggmaskar?

Vad är de för sorts djur?

Rekommenderas: Cecilia Ottenby: *Börja krypleta! – En guide till småkrypens storslagna värld* (Natur & Kultur 2018).

Skäl: Boken kan förklara verkligheten och hjälpa oss att förstå sammanhang.

Sammanhang är nyckelordet här. Att se hur saker och ting hänger ihop och påverkar varandra, orsak och verkan, tydliga orsaker och mer bakomliggande, dolda.

Både faktaböcker och skönlitteratur kan ge sammanhang.

Vet du hur det var att gå i skolan för 100 år sedan? Hur det är att gå på internatskola? Det vet du troligen för att du läst eller sett någon film om det.

Barn som läst *Barnen i Bullerbyn* vet något om skolan för 100 år sedan.

Barn som läst *Harry Potter* vet något om internatskolor.

Vad har era barn lärt sig om verkligheten och dess sammanhang genom de böcker ni högläst tillsammans? Försök hjälpas åt och minnas. Vad har ni inte lärt er? Kan ni hitta böcker om det?

Prata om olika sorters sammanhang. Frö till blomma till frö igen. Leta fler exempel!

Kanske en läxuppgift? Be barnen gå hem och fundera på och leta sammanhang. Saker som hänger ihop i orsak-och-verkan-kedjor. Stora eller små.

Högläs någon av följande böcker: Prata om sammanhang.

Lisen Adbåge: *Samtidigt som* (Natur & Kultur 2017) Bilderbok om att olika människor i olika delar av världen lever sida vid sida, samtidigt. Och kanske påverkar varandra.

Pamela Allen: *Vem sänkte båten* (En bok för alla 2003) Bilderbok om samspel och (gemensam) skuld.

Ingelin Angerborn: *Om jag bara inte råkat byta ut tant Doris hund* (Rabén & Sjögren 2003). Barnroman, om vad som inte hänt om man inte gjort som man råkade göra.

Anna Bengtsson: *Farfars mammas soffa* (Alfabeta 2014) Om en kökssoffas långa liv.

Davide Cali: *Därför gjorde jag inte min läxa*, bild Benjam Chaud (Lind & co 2017) Lekfulla bortförklaringar.

Thomas Halling: *Det var tur/Det var synd*, bild Eva Eriksson (Alfabeta 2005) Bok som går att läsa från två håll, där samma händelse får olika betydelse för olika personer.

Solja Krapu: *Jag behöver busschauffören*, bild Anna-Clara Tidholm (Alfabeta 2002) Bilderbok om hur vi alla behöver och påverkar varandra.

Astrid Lindgren: *Madicken*, bild Ilon Wikland (Rabén & Sjögren 1980) Om olika uppväxtvillkor och klasskillnader.

Eva Lindström: *Vilma och Mona spanar och smyger* (Alfabeta 2004) Om att sakna sammanhang, eller se andra.

Jan Lööf: *Sagan om det röda äpplet* (Bonnier Carlsen 1974) En dråplig händelsekedja.

Sven Nordqvist: *Pannkakstårtan* (Opal 1984) Många saker som måste göras i rätt ordning.

Sagan om pojken som inte ville gå till skolan – alltså den klassiska ”Katten på råttan och råttan på repet”-berättelsen. Brukar gå att googla fram.

Fortsättningsböcker

Kaj Beckman: *Måns och Mari om våren* (Folket i bild 1970)

Björn Bergenholtz: *Känn igen 250 arter* (Rabén & Sjögren 2018)

Stefan Casta: *En blommas liv*, bild Sara Lundberg (Opal 2008)

Annelie Johanson: *Så ett frö*, foto Lena Granefelt, bild Nadia Nörbom (Ström 2015)

Lars Klinting: *Castor odlar* (Alfabeta 1997)

Lars Klinting: *Första trädboken* (Rabén & Sjögren 1990)

Åsa Lind: *Din egen flora*, bild Lars Jonsson och Maj Fagerberg (2004)

10.

Boken kan visa oss att det mesta kan ses från olika håll.

Illustratör Cecilia Torudd

Bildsamtal

Vilka är det på bilden?

Vad vill barnet?

Vad vill den vuxna?

Vad finns på andra sidan staketet?

Vad finns längre ner på gatan? Åt båda hållen.

Om samtalet kommer in på att barnet och den vuxna vill olika saker:

Vem ska få bestämma om de vill olika?

Är det alltid samma som bestämmer?

Hur kan man göra för att komma överens när man vill olika? Är det lättare eller svårare om man är två än om man är många?

Försök få barnen att både koppla på sina egna erfarenheter och gå utanför det egna. Ha gärna några exempel ur ditt eget liv, som förälder, som pedagog, som syskon, som barn, som anställd eller chef.

Vilken årstid är det? Kan man veta det? Hur ser man det i så fall? (Det kan finnas flera svar. Det kan vara röda höstlöv, men det kan också vara blommande fruktträd på våren.)

Vilka årstider finns det? Hur ser det ut här en annan årstid? Kanske vill ni rita egna bilder av den här platsen en annan årstid. Kanske står det några andra framför staketet då.

Bilduppgift

Träden är målade med en mängd prickar. Går allt att måla med prickar? Titta på pointillé-tavlor.

Måla egna tavlor med prickar. Ett sätt kan vara att först gå ut och fotografera något man vill måla. En park, en hund, ett hus, ett träd. Och sedan måla prickmålning utifrån fotografiet.

Eller välj ut ett speciellt träd som finns i närheten. Pointillémåla det flera gånger, under olika årstider.

Textuppgift

Skriv en berättelse om två personer som vill olika. Börja gärna mitt i ett gräl om saken.

Ämne: Samhällskunskap, värdegrund, perspektiv

Vad vill/tänker den vuxna på bilden? Vad vill/tänker barnet?

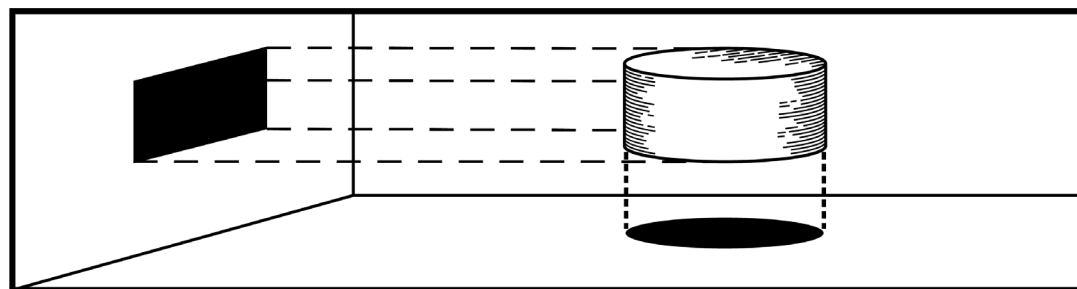
Vem får sin vilja igenom?

Vilka bestämmer? I familjen. I skolan. I kommunen. I landet. I världen.

Vad är rättvist? Vad funkar bra?

Skäl: Boken kan visa oss att det mesta kan ses från olika håll.

Visa bilden nedan. Eller visa skuggor från en cylinder med hjälp av en ficklampa samt visa cylindern från olika håll. Samtala om detta. Vilken skugga är "rätt"?

Visa sedan en bild på något "kontroversiellt" föremål eller företeelse.

Text:

En skog.

Ett fängelse.

En bil som kör snabbt eller sprutar ut mycket avgaser.

En orm.

Diskutera hur de här sakerna kan "ses från olika håll", både bokstavligt och bildligt.

Hur känns en skog eller ett fängelse om man står utanför jämfört med om man är därinne och inte kommer ut?

Finns det människor som inte tycker om skogar/fängelser/bilar/ormar?

Finns det andra som tycker om dem?

Vilka vill att de ska finnas?

Vad skulle hända om de inte fanns?

Prata om att saker kan vara bra och dåliga. På samma gång.

Fortsättningsböcker

Emma Adbåge: *Gropen* (Rabén & Sjögren 2018)

Lisen Adbåge: *Dom som bestämmer* (Bonnier Carlsen 2018)

Siri Ahmed Backström och Karin Cyrén: *Vem hämtar vem?* (Lilla Piratförlaget 2014)

Tove Jansson: *Hur gick det sen?* (Geber 1952)

Sesyle Joslin: *Vad säger du då mitt hjärta?* och *Vad gör du då mitt hjärta?*, bild Maurice Sendak, övers Boris Persson (Bonnier 1969)

Maria Jönsson: *Spyflugan Astrid* (Bonnier Carlsen 2007)

Katarina Kieri: *Vero hit och dit*, bild Helena Lunding Hultqvist (Lilla Piratförlaget 2014)

Lars Klinting: *Örjan den höjdrädda örnen* (Rabén & Sjögren 1982)

Barbro Lindgren: *Knuttes hus*, bild Emma Adbåge (Rabén & Sjögren 2017)

Sara Lundberg: *Fågeln i mig flyger vart den vill* (Mirando 2017)

Åke Löfgren: *Historien om någon*, bild Egon Möller (1969)

Lotta Olsson: *Promenad*, bild Maria Jönsson (Bonnier Carlsen 2013)

Jakob Wegelius: *Herr Balders hemlighet* (Bonnier Carlsen 1995)

11.

Boken stärker vår självkänsla när vi upptäcker att det finns andra som tänker och känner som vi.

Illustratör Sara Gimbergsson

Bildsamtal

Vilka är det här?

Vad har de för förhållande?

Jag tror att de är vänner. Vad på bilden gör att man kan tänka det?

Vad talar emot?

Vad är en vän?

Vem kan vara en vän?

Är det skillnad på vänskap med människor och med såna som inte är människor?

Vad är bra med att ha ett djur till vän?

Vad är bättre med det? Vad är bättre med en människa?

Är det en riktig katt? Kan man vara vän med någon som inte finns för andra?

Kan man ha låtsaskompisar fast man är vuxen?

Kan man ha ett låtsas-husdjur?

Katten har blått huvud. Undrar hur det kommer sig?

(Om ni tidigare talat om Pija Lindenbaums bild – fundera tillsammans på om det kan ha en symbolisk betydelse.)

Är det någon som har katt hemma?

Vilka andra djur kan man ha hemma? Finns det djur man inte får ha hemma? Eller inte vill ha hemma?

Varför har man husdjur?

Vad gör barnet på bilden? Delar med sig av mjölk? Är katten hungrig?

Vad behöver en katt?

Bilduppgift

Tillverka egna "husdjur" i tyg. Rita mallar, klipp, sy eller klistra, brodera ögon, nos eller sy dit knappar, fyll med vadd.

Textuppgift

Skriv om två vänner som blir osams.

Skriv om ett barn som blir vän med ett djur.

Ämne: Värdegrund

Hur är man en bra vän?

Kan man vara vän med någon man inte tycker om? I skolan?

Är "alla får vara med" en bra regel?

Hur kan man se till att ingen behöver vara ensam mot sin vilja i skolan?

Skäl: Boken stärker vår självkänsla när vi upptäcker att det finns andra som tänker och känner som vi.

Prata om hur skönt det är att känna igen sig i en bok. Att det kan vara skönt att läsa om någon som är med om något som liknar det man själv är med om.

Prata om att det också kan vara skönt att läsa om någon som har det mycket värre än en själv! Att det kan kännas befriande, som ett slags katarsis, att läsa om riktigt hemska saker.

Prata om skillnaden mellan att tänka och känna. Att man kan tänka olika men ändå känna likadant. Försök att tillsammans komma på situationer där två olika personer kan känna samma känsla (rädsla, glädje, ilska, osäkerhet etc) men av olika anledningar.

Känslan kommer nästan alltid före tanken, speciellt när man blir arg eller rädd. Vad finns det som man kan känna negativt inför men ändå, med tankens hjälp, vilja göra eller vara med om?

Fortsättningsböcker

Siri Ahmed Backström: *Kattfesten* (Urax 2017)

Tedd Arnold: *Hej Flugo*, övers Marie Helleday Ekwurtzel (Hegas 2014)

Anton Bergman: *Verkligen sant Ester?* bild Emma Adbåge (Hippo 2018)

Wolf Erlbruch: *Fru Meier – Koltrasten*, övers Ulla Forsén (Hjulet 2017)

Wolf Erlbruch: *Leonard*, övers Ulla Forsén (Hjulet 2016)

Karin Jacob: *Eli har en storebror*, bild Jenny Sjödin (Idus 2018)

Ylva Karlsson: *Den stora vännen*, bild Eva Lindström (Urax 2017)

Rose Lagercrantz: *Mitt lyckliga liv*, bild Eva Eriksson (Bonnier Carlsen 2010)

Åsa Lind: *Sandvargen*, bild Kristina Digman (Rabén & Sjögren 2002)

Eva Lindström: *Mats och Roj berättelser om allt möjligt* (Alfabeta 2005)

Eva Lindström: *Musse* (Alfabeta 2016)

Lisa Lundmark: *Haj-Jenny*, bild Charlotte Ramel (Natur & Kultur 2017)

Gry Moursund: *Tre bilar och en död katt*, övers Åsa Lind (Lilla Piratförlaget 2017)

Ingrid Olsson: *Åse lånar en hamster*, bild Charlotte Ramel (Lilla Piratförlaget 2016)

Sara Pennypacker: *Min vän Pax*, bild Jon Klassen, övers Jan Risheden (Natur & Kultur 2017)

Klara Persson: *Orden var är ni?* (Urax 2015)

Mårten Sandén: *En stackars liten haj*, bild Per Gustavsson (Rabén & Sjögren 2014)

Katarina Strömgård: *En hemlig katt* (Hippo 2017)

Jakob Wegelius: *Legenden om Sally Jones* (Bonnier Carlsen 2008)

12.

Boken hjälper oss att förstå att vi både är lika och olika.

Illustratör Jens Ahlbom

Bildsamtal

Vem är barnet på bilden? Hur känner det sig?

Hur känner sig hunden?

Vem är det som står bakom dem? Finns det fler människor? Vad gör de?

Titta på detaljer. Vad hänger i barnets bälte? Båten, vart är den på väg?

För barn är det långtifrån självklart att detta är förr i tiden. Respektera det. Men, som vuxen kan man också leda dem åt det hållet.

”De här båtarna ser inte riktigt ut som de båtar jag brukar se ... Och kanske inte husen heller?”

Hur känner sig barnet med hunden?

Känner människor idag likadant som människor förr?

Känner människor likadant på olika platser i världen?

Vad på bilden är likt vår tid?

Vad är olikt?

Är luften likadan? Vattnet? Växterna?

Vad fanns då som inte finns nu?

Vad finns nu som inte fanns då?

Om ni går igång på vikingatiden, lär er mer! Se vidare under Ämne.

Bilduppgift

Passar troligen bäst efter att man har jobbat med skälet.

Gör en bild som kompositionsmässigt är lik denna, men som utspelar sig i vår tid. Det kan vara i Sverige, men det kan också vara någon helt annanstans i världen. Det kan vara en flicka och en hund och en man och hus och båtar i bakgrunden. Men det går också att byta ut personerna och båtarna och hunden och husen mot annat.

Textuppgift

Skriv en berättelse om ett barn på vikingatiden som får en hund.

Skriv en berättelse om ett barn i nutid som får en hund.

Välj det ena alternativet eller skriv två korta berättelser.

Ämne: Historia, vikingatid

Hur var det att vara barn på vikingatiden?

Diskutera vikingamyter och romantisering av vikingatiden. Källkritik.

Kan någon av er vara släkt med barnet på bilden?

Vart åkte båten? Plocka fram kartor. Kan någon av er vara släkt med de båtfarare som blev kvar i ett annat land, eller med de som följde med tillbaka?

Generationsräkning – hur länge sen var vikingatiden?

Om du fick en sak från den här tiden och platsen – vad skulle det vara?

Om ni fick skicka en låda till barnet och hunden, vad skulle den innehålla?

Fornminnen – gå ut och titta på sånt som finns i närheten. Använd Fornsök på Riksantikvarieämbetets hemsida. Det finns mycket mer än man tror!

Skäl: Boken hjälper oss att förstå att vi både är lika och olika.

Ställ upp föremål, nästan vilka som helst går bra, men inte för få. Låt eleverna sortera på olika sätt, efter storlek, antal ben, material, funktion, vikt mm – försök komma på så många sätt som möjligt. (Tänk latjolajbanlådan, men ännu friare och fler föremål.) Uppmuntra oväntade kopplingar.

Teoretisera kring människor. På vilka sätt kan människor vara olika och lika? Gör listor, värdera inte.

Tänk på någon du tycker om, gör en lista där du skriver upp tio saker där ni är lika och tio där ni är olika. Bestäm innan ifall listan får vara hemlig eller ej.

Titta på bilden, hitta sånt som är likt och olik i bilden.

Titta på bilden, hitta sånt som är likt och olik i mot det liv ni lever idag.

Fortsättningsböcker

Johan Egerkrans: *Nordiska gudar* (B Wahlström 2016)

Bengt-Erik Engholm: *Riktiga vikingar*, bild Jonna Björnstierna (Natur & Kultur 2017)

Sonja Hulth: *När människorna kom*, bild Anna-Clara Tidholm (Rabén & Sjögren 1986)

Jonatan Lindström: *Mysteriet döden* (Bonnier Carlsen 2010)

Jesper Lundqvist: *Alla dörrar*, bild Gabrielle Frödén (Olika 2015)

Jöns Mellgren: *Rufus i underjorden* (Natur & Kultur 2010)

Lotta Olsson: *När vi blundar*, bild Olof Landström (Lilla Piratförlaget 2018)

Klara Persson: *Maximilian och Minimilian* (Urax 2013)

Joar Tiberg: *Hej rädd!*, bild Yokoland (Rabén & Sjögren 2011)

Mats Vänehem: *Hitta historien* (Bonnier Carlsen 2010)

Mats Vänehem: *Vikingar* (Bonnier Carlsen 2015)

13.

Boken ger sällskap när vi är ensamma.

Illustratör Anna Bengtsson

Bildsamtal

Hitta på en replik åt varje person. Hitta på pratbubblor. Eller tankebubblor.

Vad gör varje barn?

Varför läser barnet i mitten?

Vad handlar boken hen läser om?

Vart leder stegen? Varför står den där?

Det kan ofta vara intressant att prata om vad som finns *utanför* bilden. Att fråga efter vilka ljud som hörs kan vara ett sätt att komma åt det. Befinner sig barnen långt ute i skogen eller i en liten skogsdunge nära en motorled eller ett köpcentrum eller ...

Bilduppgift

Bygg kojor.

Gå ut i skogen och bygg kojor där. Snöre och rep är bra att ha för kojtillverkning. Samlas sen och läs inne i kojan, eller intill den.

Eller gå ut och samla material för att bygga små kojor inomhus – kanske åt en mus eller en docka.

Textuppgift

Gå till en plats i naturen. Ta med skrivböcker och skrivunderlägg (gamla bilderböcker går bra). Sätt er utspridda. Låt alla skriva en berättelse som börjar: *Under den här stenen/bakom det här trädet/(eller nåt annat) bor en ...* Berättelsen kan vara påhitt eller fakta, den kan handla om troll, rävar, människor, myror eller utomjordningar.

Ämne: Matte

Hämta kottar eller stenar eller kastanjer eller något annat i naturen.

Bygg tal så att de ser ut som mönster. Tre gånger tre kottar är nio. Tio kottar, hur lägger man dem så att det blir jämt och fint?

Udda tal och jämna tal blir tydliga om man lägger saker två och två. Likadant kan man bygga treans tabell, eller vilken som helst. Visualisera talens mönster med hjälp av föremålen. Bygg tal som är jämna kvadrater (4, 9, 16, 25 osv).

Vilka tal går att lägga i många mönster? (24 är mycket bra t ex.)

Vilka tal går inte att lägga i raka mönster alls? 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19. Prata om primtal.

Låt tio barn hämta tio nypon var. Eller tre. Hur många blir det?

Skäl: Boken ger sällskap när vi är ensamma.

Prata om ensamhet. Vad tycker ni om med att vara ensamma? Vad tycker ni inte om?

Kan man vara ensam tillsammans med andra?

Titta på bilden. Är någon ensam? Kan någon på bilden vara ensam fast det inte syns utanpå?

Kan en bok vara sällskap?

Finns det annat man kan få sällskap av när man är ensam?

Kommer du att tänka på någon speciell bok som är extra bra sällskap?

Fortsättningsböcker

Anna Bengtsson: *Barr är bäst* (Alfabeta 2018)

Karin Cyrén: *I en pöl* (Lilla Piratförlaget 2018)

Annelie Drewsen: *Pluto är ingen planet*, bild Mia Maria Güttler (Rabén & Sjögren 2017)

Helena Hedlund: *Det fina med Kerstin*, bild Katarina Strömgård (Natur & Kultur 2018)

Mari Kanstad Johnson: *Livrädd på playan*, övers Barbro Lindgren (Rabén & Sjögren 2015)

Bjørn Rune Lie: *En dag på fjället*, övers Thomas Tidholm (Natur & Kultur 2013)

Gunnel Linde: *Fröken Ensam Hemma åker gungstol*, bild Hans Arnold (Bonnier 1963)

Magnus Lönn: *Bråkstavs-boken: en A B SE bok för barn och alla undra* (Alfabeta 2002)

Jeanette Milde: *Oscars pinnar* (Rabén & Sjögren 2001)

Svein Nyhus: *Sånt som är*, övers Nils Sjödén (Daidalos 2011)

Bjørn Rørvik: *Bockarna Bruse på badhuset*, bild Gry Morsund, övers Pija Lindenbaum (Lilla Piratförlaget 2012)

Anna-Clara Tidholm: *Vem kan räkna alla stjärnorna?* (Alfabeta 2016)

14.

Boken är en del av kulturarvet. Den ger oss gemensamma läsoplevelser och referensramar.

Illustratör Pernilla Stalfelt

Bildsamtal

Vilka är det här?

Känner du igen dig i någon? Vill du vara någon?

Vad tänker ...? (peka på valfri figur)

Hur låter ...? (peka på valfri figur)

Är det viktigt vilka kläder man har på sig?

Vad skulle ni aldrig kunna tänka er att ha på er?

Vad skulle ni vilja ha för kläder om ni var modigare?

Prata om mode. Plocka fram bilder från olika epoker. Jämför.

Prata om normer. Både vad gäller mode, kön, ålder mm.

Ställ fram en rejäl ställning med kläder på galgar eller en eller flera lådor med utklädningskläder. Lösmustacher är kul, hattar och mössor är mycket bra. Låt alla klä ut sig. Be alla känna efter hur det känns. Vad tänker de på och hur de känner sig när de är Någon Annan. Berätta för varandra, om ni vill.

Låt alla hitta på namn åt sig. Prova att gå runt och vara den nya personen. Hur går den? Hur springer den? Välj sen en lek ni brukar leka, en särskild sorts kull kanske, lek den med utklädningen på, och fortsätt vara personerna ni klätt ut er till. (Kan vara bra om de vuxna här spelar långsamma personer, t ex halta eller gamla eller eftertänksamma, så att tempot dras ner och det blir kul.) Gör det så lite som möjligt till en tävling.

Spela improvisationsteater, dvs välj ett antal utklädda barn och placera dem i en viss situation, gärna på en bestämd plats. Exempel: "Ni är alla i en hiss som har fastnat mellan två våningar." "Ni är alla föräldrar som kommer till förskolan/skolan för att hämta era barn men de är inte där!" "Ni åker i en buss och plötsligt stannar chauffören, kliver av och går sin väg." "Ni sitter och väntar på att få mat, men när maten kommer är den gjord av papp." Bryt varje "pjäs" efter ett par minuter.

Bilduppgift

Rita egna figurer som inte ser ut som man väntar sig. Klipp ut och sätt upp dem tillsammans. Kanske målar ni en bakgrundsbild att placera dem i, ett bergslandskap eller ett torg i en stad eller en idrottsarena eller något annat.

När ni hållit på ett tag upptäcker ni kanske att det behövs nya figurer som kan interagera med de första.

Textuppgift

Börja med att låta varje barn hitta på följande till sin figur.

Namn:

Bor:

Tycker om att äta:

Hemlighet:

Sedan får varje barn skriva en berättelse om sin person. Texten kan börja: Det finns en sak som ingen får veta ...

Skäl: Boken är en del av kulturarvet. Den ger oss gemensamma läsoplevelser och referensramar.

Prata om texten.

Vad betyder kultur? Vad betyder arv? Vad betyder kulturarv?

När någon pratar om texten en litterär figur som alla känner till då använder vi oss av att kulturarvet ger oss gemensamma referenser. Pippi, Emil, Alfons, Bamse, Rödluvan, Harry Potter m fl. Även referenser från andra kulturformer ingår i kulturarvet: Anna och Elsa från *Frost*, förra årets melodifestivalvinnare, Jultomten, Pokemon. Hitta fler. Vilka är aktuella för era barn?

Referensramar – vad betyder det? Vad är ramar? Tavelramar känner många till ... Men referensramar?

Vad är referenser? Som exempel kan man prata om något som man vet att barnen känner till. "Ni kan leka Frost eller Bamse. Det är för att ni har samma referenser. Ibland har man inte samma referenser. Man har inte samma spel, har inte sett samma filmer eller ätit samma mat. Då känner man sig lätt utanför."

Vilket kulturarv man har beror på var man vuxit upp och vad ens familj tycker är viktigt. I olika länder, i olika städer är det olika. Om man flyttar långt kommer man att ha med sig sitt kulturarv, ett annat språk, andra sagor, andra teveprogram man minns.

Man kan ha flera kulturarv. De flesta människor är ganska spretiga. Kulturarv förändras också över tid. Alla i klassen kanske har sett filmen *Frost*, men det har inte alla på ålderdomshemmet gjort. Men när ni blir gamla och bor på ålderdomshemmet kan ni prata om filmen, för alla som är ungefär lika gamla som ni kommer att minnas den.

Några i klassen tror på en gud, de flesta har hört berättelser om gud och vet hur man firar vissa religiösa högtider. Det är också ett kulturarv. Även den som inte tror på gud behöver känna till de religiösa berättelser som är viktiga i de stora religionerna för att kunna förstå andra.

Ämne: Svenska och religion, kulturarv

Arbeta med klassiska sagor.

Lär dig en klassisk folksaga och berätta den.

Prata om berättande och högläsning, likheter och skillnader.

Prata om likheter och skillnader mellan folksagor och konstsagor.

Låna in en mängd sagosamlingar med folksagor, låt barnen välja var sin saga att lära sig och berätta för elever i lägre klasser. Prata om hur man kan göra, ta text hjälp av Per Gustavssons bok *Sagor att leka och berätta* (Natur & Kultur 2014) eller annan litteratur kring muntligt berättande.

Arbeta med religiösa berättelser.

Får man ändra i texten eller måste man berätta som det står i den heliga skriften? Vad finns det för risker, för- eller nackdelar med att ändra och anpassa? Jämför samma historia ur olika barnbiblar, t ex. Visa hur vissa berättelser är gemensamma för judendom, kristendom och islam.

Med äldre barn kan man komma in på översättningar. Att jämföra en viss berättelse ur Bibeln i olika svenska översättningar, och kanske på engelska eller något annat språk också, blir väldigt intressant.

Läs någon riktig klassiker högt i klassen, en bok som du tycker ger referenser som ingen ska sakna. Pippi Långstrump? Ronja Rövardotter? Harry Potter? Skattkammarön? Farlig midsommar? Nalle Puh? Lille Prinsen? Något av Elsa Beskow?

Fortsättningsböcker

Beatrice Alemagna: *De fem skavankerna*, övers Ida Andersen (Mirando 2016)

Elsa Beskow: *Solägget* (Bonnier 1932)

Espen Friberg och Øystein Volmen: *Parkvarelser och andra varelser*, bild Yokoland, övers Barbro Lagergren (Urax 2014)

Bröderna Grimm: *Bröderna Grimms sagovärld*, bild Andrea Räder m fl (Bonnier Carlsen 2008)

Bjørn Rune Lie: *En dag på fjället*, övers Thomas Tidholm (Natur & Kultur 2013)

Sven Nordqvist: *Var är min syster?* (Opal 2007)

Luke Pearson: *Hilda och trollet*, övers Horst Schröder (Epix 2013)

Joann Sfar: *Lille Prinsen efter Antoine de Saint-Exupéry's berättelser*, övers Horst Schröder (Epix 2010) (Lille Prinsen som seriealbum)

Pernilla Stalfelt: *Livetsboken* (Rabén & Sjögren 2010)

Svenska folksagor, bild Alvario Tapio (W&W 2008)

15.

Den höglästa boken är en mötesplats för barn och vuxna.

Illustratör Sven Nordqvist

Bildsamtal

Leta efter saker av metall på bilden.

Leta efter saker av trä.

Leta efter saker som börjar på S; eller har K i sig.

Leta efter verktyg.

Vad är verktyg. Diskutera, tillåt gärna en vid definition. Vad kan vara ett verktyg? Är glasögon ett verktyg? Är böcker? Är kaffekannan? Varför? Varför inte? Slå upp i olika lexikon. Hur lyder definitionen där?

Bilduppgift

Samla ihop "prylar" av olika slag. Köp på loppis. Be föräldrarna tömma "skräplådor", men på annat än de vanliga äggkartongerna och toarullarna; skruvar, muttrar, udda porslin, trasiga leksaker, kasserade möbler, gamla bestick, elektronik, sladdar osv. Finns också billigt på många loppisar.

Bygg skrotskulpturer eller skapa tavlor.

Eller bygg användbara nyttoföremål av gamla grejer – lampfötter, kakfat, klädhängare ...

Limpistol, ståltråd, häftpistol, hammare och spik är bra att ha.

Tekniken kallas med ett finare ord för assemblage, men det går också bra att kalla det för skrotkonst. Här är några kända konstnärer som sysslar/sysslade med det:

Louise Nevelson

Alexander Calder

Marcel Duchamp

Vladimir Tatlin

Elsa von Freytag-Loringhoven

Bildgoogla och låt er inspireras.

Eller: Använd gafflar, skruvar och annat som målarverktyg. Doppa dem i färg och måla, rulla, stämpla. Skapa mönster och bilder.

Textuppgift

Skriv om en uppfinning eller ett verktyg och hur den/det fungerar och används. Om man t ex skriver om en spik kan man både skriva om de "vanliga" sätten och de mer ovanliga, som att koka soppa på en eller böja flera och göra ett halsband.

En annan uppgift är att komma på så många olika sätt som möjligt som man kan använda en spik på.

Ämne: Svenska (och lite engelska)

Begrepp: Vad är ett verktyg/redskap? Diskutera. Är glasögon verktyg? Varför? Varför inte?

Finns det andra begrepp som vi använder för att samla ihop olika ord som har liknande funktion? (Husgeråd, bestick, möbler, djur, husdjur mm.) På vilket sätt är de olika samlingsbegreppen bra? Kan de vara dåliga?

Vilka verktyg/redskap har ni i klassrummet? Vilka använde du i morse innan du gick till skolan?

Vilka verktyg är viktigast i ett klassrum? Om man ska överleva på en öde ö eller i skogen?

Vilket är ditt bästa verktyg?

Leta efter verktyg/redskap på bilden. Försök hitta så många ni bara kan. Skriv en lång lista. Översätt den till engelska.

Skäl: Den höglästa boken är en mötesplats för barn och vuxna.

Var tycker du om att sitta och läsa? Tänk efter. Rita och skriv om ni vill. Som pedagog kan man gärna förebilda genom att först berätta om sin egen, bästa läsplats. Kräver olika typer av böcker olika typer av läsplats?

Ge utrymme för barnen att välja var och hur de vill placera sig i klassrummet inför nästa högläsningssession: med kuddar, med papper och penna till hands, i ett trevligt hörn, under ett bord. Låt i fortsättningen alla inta bra platser när det ska läsas. Skapa fysiska rum och därmed respekt och lust kring läsandet.

Tänk ut en plats nån helt annanstans än i klasrummet där ni skulle vilja sitta och läsa tillsammans. Gör en utflykt dit med bok och högläsning.

Icke läskunniga barn: Alla barn lånar hem varsin bilderbok (kanske från biblioteket) och får i uppgift att be någon hemma att läsa boken högt för dem. (Boken behöver inte vara på svenska.) Efteråt i skolan får alla berätta om sin bok för de andra. Låt sen alla välja en ny bok att ta hem, ordna kösystem för de populäraste böckerna.

Läskunniga barn: Alla barn väljer en bok de vill läsa högt. Kanske en som de älskade när de var små. Eller en de tror att de hade älskat. Ge dem i uppgift att öva på ett gosedjur. Läs sen högt för sexåringarna på skolan. Om ni har sexåringar – beställ högläsning av treorna.

Ha en högläsningstimme i hela skolan. Elever ur äldre klasser läser högt för smågrupper med barn och vuxna, på olika i förväg utvalda högläsningsplatser runt om i hela skolan. Låt ALLA vara med och lyssna, rektor och städpersonalen också.

Det kan finnas en poäng i att inga vuxna läser högt. Upprepa en gång om året eller en gång i månaden! Tredje gången ni gör det kanske rektorn och andra vuxna också kan vara med och högläsa eller berätta muntligt.

Fortsättningsböcker

Thomas Halling: *Johanssons garage*, bild Gunna Grähs (Natur & Kultur 2004)

Anna Höglund: *Mannen som byggde ett hus* (Lilla Piratförlaget 2018)

Håkan Jaensson: *Rita ensam hemma*, bild Gunna Grähs (Alfabeta 2001)

Carl Johansson: *Carls flyglexikon* (Rabén & Sjögren 2017)

Torben Kuhlmann: *Armstrong – den första musen på månen*, övers Gunilla Halkjaer Olofsson (Lilla Piratförlaget 2017)

Malgorzata Myrielska: *Funkar det? Förbluffande uppfinningar*, bild Aleksandra Mizielinska och Daniel Mizielinski, övers Tomas Håkansson (Alfabeta 2016)

Sven Nordqvist: *Rävjakten* (Opal 1986)

Ulf Stark: *Yakup – tokstollen*, bild Sara Lundberg (Bergh 2012)

Jakob Martin Strid: *Den otroliga historien om det jättestora päronträdet*, övers Gunilla Borén (Opal 2012)

Shinsuke Yoshitake: *Kanske ett äpple*, övers Yukiko Duke (Rabén & Sjögren 2016)

16.

Barnboken låter oss möta olika konstformer som illustration, fotografi, poesi och dramatik.

Illustratör Barbro Lindgren

Bildsamtal

Vad föreställer bilden?

Är den snygg eller ful eller ingendera eller både och?

Var befinner sig personen och soffan? Inne/Ute? Vad finns runt omkring? Här finns inget rätt eller fel, utan bara tankar och associationer. Precis som att man i en text kan läsa mellan raderna, kan man göra det i en bild. Dvs lägga till och fylla i och fylla ut, av egen erfarenhet.

Läs ett avsnitt ur någon av Loranga-böckerna, t ex de två första kapitlen ur *Loranga, Masarin och Dartanjang* (Rabén & Sjögren 1969).

Bilduppgift – design

Titta på möbler, vilka finns?

Hur många ben har en soffa? Hur många ben har soffan på bilden? Man kan förenkla när man ritat.

Rita av möbler. Välj från vilket håll du ritat. Förenkla om du vill.

Tillverka egna möbler i dockformat. Snickra. Bygg med kartonger.

Bilduppgift – fotografi

Fotografera hur det ser ut under möbler.

Ta fotografier som innehåller en soffa, ett antal bullar och en person.

Fotografera bullar i olika sammanhang och miljöer. Jobba gärna både i svartvitt och färg.

Textuppgift

Läs en eller ett par dikter av Barbro Lindgren. Skriv sedan egna varianter, enskilt eller i grupp.

En dikt som brukar fungera väldigt bra att utgå ifrån är "Längst inne i mitt huvud".

Man kan ändra titeln till "Längst inne i våra huvuden" om man vill skriva en gruppdikt där alla bidrar med en rad eller en "sak" som finns i huvudet.

Dikten ”Jag åker tåg” går också att variera på många sätt. ”Jag åker bil”, ”Jag åker pulka”, ”Jag spelar spel”, ”Jag sitter på en stol”, ”Jag sitter i en kyrka” osv. Uppmuntra eleverna att skriva korta rader.

Dikterna ovan (och många andra väldigt bra och lättillgängliga dikter) finns i Barbro Lindgrens *Längst inne i mitt huvud* (Rabén & Sjögren 2005)

Ämne: Hemkunskap

Baka bullar. Ät dem gärna under en soffa eller ett bord eller en bänk. Prova om de smakar annorlunda om man ligger ner.

Ordna bull- och dryckesprovning. Hur smakar bullar med mjölk? Med varm choklad? Med olika sorters saft? Med vatten? Saltvatten? Läsk? Te? Tomatjuice? (Det kan räcka med tre drycker åt gången.)

Skäl: Barnboken låter oss möta olika konstformer som illustration, fotografi, poesi och dramatik.

Vad är en konstform? Kom på fler än de som står här.

Jämför olika konstformer. Läs en sorglig dikt och titta på ett sorgligt fotografi. Hitta på och spela upp en sorglig pjäs.

Titta på några berömda konstverk och skriv upp vad de heter. Exempelvis Edvard Munchs *Skriet*, van Vincent van Goghs *Ett par skor*, Niki de Saint Phalles *Paradiset* och Helene Scherfbeckes *Konvalescenten* (här får man förstås förklara och prata om vad en konvalescent är. Samma kan ju gälla andra titlar också. Vad är egentligen ett paradiset?). Gå ut och fotografera egna bilder som får samma titel.

Berätta om William Shakespeare och *Hamlet* och läs Barbro Lindgrens och Anna Höglunds bok *Titta Hamlet* (Karneval 2017).

Låna Leon Garfields *Shakespeare sagor* (Rabén & Sjögren 1986) på biblioteket och läs den versionen av *Hamlet*. Läs lite ur den icke bearbetade pjäsen, kanske *Att vara-monologen*.

Titta på konstverk som *Ofelia* av John Everett Millais.

Fortsättningsböcker

Emma och Lisen Adbåge: *Halsen rapar, hjärtat slår – rim för 0–100 år!* (Natur & Kultur 2016)

Anna Bengtsson: *Farfars mammas soffa* (Alfabeta 2014)

Christina Björk: *Linnea i Målarens trädgård*, bild Lena Anderson (Rabén & Sjögren 1987)

Barbro Lindgren: *Gräddbullarna Rulle och Bulle*, bild Anna Höglund (Eriksson & Lindgren 2002)

Sara Lundberg: *Fågeln i mig flyger vart den vill* (Mirando 2017)

Mårten Melin: *Jag är ett litet liv – dikter mest om vänskap*, bild Malin Ahlin (Hegas 2013)

Sven Nordqvist: *Nasse hittar en stol* (Opal 1988)

Plommon till alla barn – en samling svenska dikter, bild Lena Anderson (Rabén & Sjögren 1992)

Lena Sjöberg: *Under ett rabarberblad, verser för människor och djur* (Rabén & Sjögren 2016)

Johanna Westman: *Första bakkoken* (Rabén & Sjögren 2011)

17.

Barnboken är det första mötet med litteraturen
– en oändlig värld som räcker livet ut.

Illustratör Emma Virke

Bildsamtal

Hur låter det i den här bilden?

Hur känns luften?

Vad finns utanför bilden?

Framför människorna?

Bakom?

Vilka föreställer bilden?

Varför springer de?

Hur känner de sig?

Varför är bilden gul och röd?

Vad kan det vara för tid? Både tid på dagen och historisk tid.

Bilduppgift

Gör bilder där det finns två människor och ett djur och en växt.

Text så här: Diskutera och gissa hur bilden är gjord. Skriv upp och samla förslagen. Vilka material behövs? Tidningspapper? Vad mera? Skriv upp de här förslagen också.

Vid ett senare tillfälle – prova de tekniker ni gissat på.

Gör bilder genom att först måla papper i olika färger (gärna lite ojämnt) och klippa former.

Eller gör schabloner.

Eller stämplar.

Använd gärna även alternativa material som tidningspapper, presentpapper och annat som föreslagits – eller inte föreslagits.

Textuppgift

Skriv en berättelse om personerna på bilden

– samtala om bilden innan (se ovan)

– eller säg inget alls innan, utan börja med textuppgiften.

En begränsning – som kan vara en hjälp för många att komma igång – kan vara att det vi ser på bilden sker nära slutet av berättelsen.

Ämne: Svenska – litteratur, bokkunskap, bibliotekskunskap

Låna in en mängd olika böcker från biblioteket: skönlitteratur och fackböcker, för olika åldrar och i olika genrer.

Låt eleverna sortera dem. Vilka hör ihop? På vilket sätt?

Stämmer deras sätt att sortera böckerna med hur de är indelade på biblioteket?

Träffa bibliotekarien som får förklara hur böckerna är sorterade på biblioteket. Och varför det är just så!

Skäl: Barnboken är det första mötet med litteraturen – en oändlig värld som räcker livet ut.

Vilken är den första bok du kommer ihåg att du läste?

Var någonstans var det? Vem läste för dig?

Intervjua äldre personer och be dem berätta om något tidigt läsminne (gäller förstås även sånt man läst med öronen!). Går boken fortfarande att få tag på någonstans? Låna och läs den. Är den bra även idag eller känns den gammal på ett dåligt sätt?

Att skriva upp alla böcker man läst – med ögonen eller öronen – är en fantastisk form av dagbok. Börja föra läsdagbok med och för barnen.

Fortsättningsböcker

Åsa Lind: *Här är vi*, bild Ingrid Godon (Lilla Piratförlaget 2012)

Läsdagbok (En bok för alla, m fl förlag)

Veronica Salinas: *Resan*, bild Camilla Engman, övers Bodil Malmsten (Rabén & Sjögren 2014)

Maurice Sendak: *Till vildingarnas land*, övers Boris Persson (Bonnier 1967)

Ulf Stark: *System från havet*, bild Stina Wirsén (Bonnier Carlsen 2015)

Mats Strandberg: *Monstret i natten*, bild Sofia Falkenheim (Rabén & Sjögren 2016)

Joar Tiberger: *Vi springer*, bild Sara Lundberg (Rabén & Sjögren 2014)

Henrik Wallnäs: *Åka Buss*, bild Matilda Ruta (Natur & Kultur 2016)

Max Velthuijs: *Grodan och främlingen*, övers Gun-Britt Sundström (Bergh 1993)

Emma Virke: *Sången från andra sidan havet*, bild Fumi Koike (Lilla Piratförlaget 2018)

7. I skolbiblioteket

Mycket av det som redan har föreslagits kan du som är bibliotekarie förstås också göra, men här är ytterligare några sätt att jobba med utställningen, och då kanske speciellt för skolbiblioteket.

- Välj ut en grupp elever som jobbar med ett av skälen. En klass, en del av en klass, biblioteksrådet eller någon annan sammansättning, kanske över åldersgränserna. Låt dem välja ut böcker till en skyltning av böcker som passar till det skälet. Exempelvis "Böcker som får oss att skratta och gråta" till Stina Wirséns bild, skäl nr 1. Eller "Böcker som har blågula omslag" till Gunilla Bergströms skäl nr 3.
- Håll bokprat utifrån något av skälen – presentera böcker som passar in på något av skälen. Ge elever samma uppgift och låt dem presentera en eller flera böcker för klasskamraterna eller för elever i en lägre klass.
- Utgå från Gunilla Bergströms bild där Alfons läser ur en bok. Titta på titlarna som står på några av bokryggarna. Låt gruppen hitta på egna titlar till de andra böckerna. Kanske både "Böcker ni skulle vilja läsa" och "Böcker ni inte vill läsa". Gå runt i biblioteket och leta efter lockande och tråkiga titlar. Försök gissa er till vad böckerna handlar om enbart utifrån titlarna. Låna en titel och skriv en egen berättelse inspirerad av den titeln. Byt sedan namn på berättelsen!
- *Boken hjälper oss att utveckla vårt språk och vårt ordförråd* står det till Per Gustavssons bild, skäl nr 2. Titta på böckerna i skolbiblioteket, låt eleverna fundera över vilka böcker som är allra enklast att läsa och vilka som är svårast. Låt dem sedan ta någon bok som ser riktigt svår ut och leta efter ord de inte känner till. Kan de hitta några nya

ord? Välj ett ord var, skriv på papper, ta reda på vad det betyder och förklara med bild och/eller text. Sätt upp någonstans.

- Läs en enkel faktabok tillsammans. Prata om att allting aldrig kan stå i en bok. Visa Ann Forslinds affisch, skäl nr 4: *Boken kan väcka nya frågor som engagerar och ger oss något att tänka vidare på*. Läs boken igen och försök komma på frågor tillsammans utifrån texten (om eleverna är vana vid "på, mellan och bortom raderna" så använd de begreppen). Hur skulle man kunna gå vidare för att få svar på frågorna? Boka in en ny träff i skolbiblioteket och använd den för att tillsammans försöka få svar på några av frågorna.
- Utgå från Lena Andersons bild och skäl nr 6: *Boken ger oss kunskap om natur, teknik och historia, om andra länder och andra sätt att leva*. Visa bibliotekskatalogens ämnesord. Vad händer om man söker på Asien? Vilka böcker av dessa är skönlitterära? Titta på dem, tror ni att man kan lära sig något om hur det är att leva i Asien? Vilka är facklitteratur? Vad tror ni att man kan lära sig av dem?
- Pernilla Stalfelts bild till skäl nr 14 har texten *Boken är en del av kulturarvet. Den ger oss gemensamma läsoplevelser och referensramar*. Vilka gamla böcker finns i biblioteket? Visa eleverna och prata om hur gamla de är. Diskutera begreppet klassiker.

Kan det finnas nackdelar med gamla böcker? Sparas alla gamla böcker? (Nej.) Vilka böcker gallrar bibliotekarien ut? Kan det finnas fördelar med gamla böcker?

Plocka fram böcker i samma genre och för samma åldersgrupp men från olika decennier. Jämför omslag och typografi och illustrationer om såna finns.

8. För vuxna

17 skäl för barnboken riktade sig ursprungligen till vuxna och även om affischutställningen kan användas tillsammans med barn vänder sig texterna mest till vuxna.

Här är två förslag på hur utställningen kan användas som utgångspunkt för fortbildning av lärare och annan personal eller i det läsfrämjande arbetet med föräldrar.

Fortbildning för lärare – studiecirkelform, 5 tillfällen

Tillfälle 1: Diskutera i gruppen – utan att ha sett utställningen – varför det är bra med böcker.

Är det bra med böcker? Läser vi själva? Vad läser vi? Varför läser vi? Varför läser vi inte? Varför vill vi att eleverna ska läsa? Hur kan vi underlätta för dem? Spelar det någon roll vad de läser? Hur väljer vi själva vad vi vill läsa? Hur väljer vi högläsningböcker? Hur väljer eleverna böcker? Hur kan vi hjälpa eleverna att välja?

Med minst en kvart kvar, visa en av bilderna. (Det är inte nödvändigt att bilderna presenteras i den ordning de ligger att ladda ned. Välj en som du tror inspirerar eller provocerar till samtal.) Känner någon i gruppen igen illustratören? Från vilka böcker eller från något annat sammanhang? Diskutera sen fritt utifrån texten.

Tillfälle 2: Ta fram bilden från förra tillfället. Här finns *ett* skäl för barnboken, vilka andra skäl kan gruppen hitta på? Ägna 10–15 minuter åt det. Sammanställ i punktform.

Presentera sedan alla affischerna och Barnboksakademins 17 skäl. Bäst är kanske att hänga upp dem på väggen så att alla kan gå runt och läsa och titta. Samla sedan gruppen och jämför akademins skäl med era egna. Vad saknade ni i utställningen? Fanns det aha-upplevelser?

Ägna resten av tiden åt fyra planscher, slumpvis eller medvetet valda. Fokus på texterna. Håller vi med? Håller vi inte med? Kan deltagarna hitta exempel ur sitt eget liv där en bok eller en läsupplevelse har gjort något av det som texterna påstår? Dela med er av era erfarenheter. Finns det andra upplevelser/konstformer som har gett eller kan ge samma ”resultat”?

Tillfälle 3: Välj fyra nya skäl att arbeta utifrån. Använd frågorna från förra gången, men fyll också på med några nya. T ex: Hur kan man konkret arbeta för att skälen ska uppfyllas? Vilka böcker passar extra bra till just detta skäl? Är det viktigt att prata om det man läst? Finns det tillfällen då man *inte* bör prata efter läsningen? Hur gör man för att få variation i högläsningböcker? Och i elevernas/er egen läsning? Hur arbetar man så att både de lässvaga, de läsovilliga och storläsarna får stimulans och lagom stora utmaningar?

Tillfälle 4: Fyra nya skäl. Samma diskussionsfrågor som tidigare kring texterna. Den här gången kan det passa bra att sedan komma in på bilderna och bilderboksmediet. I vilken mån används bilderböcker i undervisningen? Hur mycket utrymme ägnas bilden? Vilka olika tekniker finns i de här bilderna? Hur kan man använda bilder/bilderböcker som inspiration för eget skapande, i bild eller text eller på andra sätt? Bilderböcker har på många sätt större likheter med film eller teater än med bildlös prosa, kan man filmatisera eller dramatisera en bilderbok? Hur kan man använda bilderböcker som utgångspunkt för samtal?

Värt att tänka på: Bilderböcker går fort att läsa och kan ändå ha ett innehåll lika djuplodande som en tjock roman, de tar ofta upp existentiella frågor.

Uppgift till nästa gång: Låna valfri bilderbok (valfritt eller begränsat till de illustratörer som finns med i utställningen) och fundera på hur den skulle kunna användas praktiskt i den egna undervisningen.

Tillfälle 5: De sista fyra skälen. Samma diskussionsfrågor kring texterna.

Diskutera sedan värdegrundsarbetet kopplat till skälen kopplat till litteraturen.

Föräldramöte

Häng upp planscherna i den lokal där föräldrarna samlas inför mötet. Därmed finns något att titta på och eventuellt samtala om i väntan på att mötet börjar.

Inled sedan föräldramötet med att visa bilderna på storskärm. Läs upp varje text och låt bilden ligga kvar ett litet tag. Låt sista bilden ligga kvar och håll ett väldigt kort anförande om hur ni arbetar med litteratur i skolan. Eller passa på att hålla ett lite längre anförande kring läsning.

Några punkter man kan ta upp: Ge gärna något konkret exempel, berätta t ex vilken högläsningsbok ni läser just nu, kanske passar det att läsa ett kort stycke högt.

Förklara att högläsning i hemmet är viktigt för att förstärka skolans arbete men att det framför allt är ett tillfälle till gemenskap mellan barn och vuxna.

Betona att den som högläser inte behöver vara ”duktig” på att läsa – att det är en omtyckt person som läser gör att det sättet att läsa blir ”rätt”.

Poängtera att högläsningen gärna får ske på annat språk än svenska.

Framhåll muntligt berättande som ett alternativ – berättande av sagor och sägner eller egenpåhittade sagor är en annan form av litteratur.

Berätta att högläsning inte måste ske i samband med läggningen. Varför inte en gomorrón-saga på lördag-söndag? Eller som fredagsmys istället för film eller teve?

Poängtera att högläsning i hemmet har den sköna egenskapen att de böckerna får ”vara ifred” och inte kopplas till en massa uppgifter!

9. För högstadiet och gymnasiet

Mycket av det som står under rubriken *För vuxna* går också att använda på högstadiet eller gymnasiet, liksom en hel del av de tidigare förslagen.

Man kan förstås arbeta på många andra sätt. Eftersom bilderna kan uppfattas som barnsliga kan det vara en poäng med att bara utgå från texterna. T ex genom att skriva upp ett skäl på tavlan och sedan låta eleverna diskutera i par eller smågrupper, för att sedan ha diskussion i helklass.

Håller man med eller inte? Egna erfarenheter?

När det är gjort kan man t ex:

Omformulera skälen så att de passar alla böcker, inte bara barnböcker. Formulera fler skäl för boken.

Formulera 17 anti-skäl mot boken.

Formulera 17 skäl för andra kulturformer, som film, musik, spel, fotboll, tavlor, dans osv.

Eller samarbeta med bildläraren och gör egna affischer med bilder som riktar sig till tonåringar.

10. Avrundning

Vi hoppas att denna lilla handledning ska ha väckt nya tankar och idéer hos er. Använd gärna vissa av våra förslag rakt av, men anpassa dem förstås när så behövs. Eller gör helt andra saker som ni/du kommer på! Skriv gärna till Barnboksakademin och berätta hur ni använt utställningen. Eller skicka bilder som vi kan lägga ut på vår hemsida.

Bildförteckning

- Skäl 1. Stina Wirsén: Fristående bild
- Skäl 2. Per Gustavsson: Ur *Badbaljan* (Natur & Kultur 2016)
- Skäl 3. Gunilla Bergström: Ur *Mera monster, Alfons!* (Rabén & Sjögren 1992)
- Skäl 4. Ann Forslind: Fristående bild
- Skäl 5. Johan Unenge: Fristående bild
- Skäl 6. Lena Anderson: Ur *Storm-Stina* (Rabén & Sjögren 1998)
- Skäl 7. Pija Lindenbaum: Ur *Doris drar* (Lilla Piratförlaget 2015)
- Skäl 8. Gunna Grähs: Fristående bild
- Skäl 9. Sara Lundberg: Ur *Konfirmandboken*, text Lönnqvist/Hedman (2013)
- Skäl 10. Cecilia Torudd: Ur *Tåget hem* (Bonnier Carlsen 2015)
- Skäl 11. Sara Gimbergsson: Ur *Kian och katten* (Lilla Piratförlaget 2017)
- Skäl 12. Jens Ahlbom: Ur *Estrid och Ragnvald*, ett äventyr i vikingatid, text Emilie Eliasson Hovmöller (Upplands Väsby kommun 2012)
- Skäl 13. Anna Bengtsson: Variant på en ursprunglig bild, ur *Utflyktsbok för rim och ramsare*, text Åsa Lind (Hippo 2014)
- Skäl 14. Pernilla Stalfelt: Ur *Vem är du? En bok om tolerans* (Rabén & Sjögren 2012)
- Skäl 15. Sven Nordqvist: Ur *Findus flyttar ut* (Opal 2012)
- Skäl 16. Barbro Lindgren: Ur *Loranga, Masarin och Dartanjang* (Rabén & Sjögren 1969)
- Skäl 17. Emma Virke: Variant på en ursprunglig bild, ur *Mänkan och jag har en hemlighet*, text Katarina Kieri (Rabén & Sjögren 2014)

